

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце

_____ А. В. Данільчанка
(подпіс) (ініцыялы, прозвішча)

_____ 2015 г.____
(дата зацвярджэння)

Рэгістрацыйны № УД – _____/вуч.

Славянская мова (І)

**Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай
дысцыпліне для спецыяльнасці:**

1-21 05 04

Славянская філалогія

2015 г.

Вучэбная праграма УВА складзена на аснове АСВА1-21 05 01– 2013, тыпавай вучэбнай праграмы “Сучасная беларуская мова”. № ТД-Д. 327/ тып., вучэбнага плана УВА № Д21-102з/вуч. 2013г. і вучэбнага плана УВА № Д21-088/вуч. 2013г.

СКЛАДАЛЬНІК:

С.М. Якуба, канд. пед. навук, дацэнт

(імя, імя па бацьку, прозвішча, пасада, вучоная ступень, вучонае званне)

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай _____ сучаснай беларускай мовы _____
(назва кафедры)

(пратакол № 10 ад _19.05.2015 г.)

Навукова-метадычным саветам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
(пратакол № 6 ад _29.06. 2015 г. _____)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная дысцыпліна “Славянская мова (I)” уключае абавязковае засваенне курса “Сучасная беларуская мова” і скіравана на вывучэнне раздэла “Марфалогія”, які з’яўляецца неад’емным кампанентам філалагічнай адукацыі студэнтаў спецыяльнасці 1-21 05 04 Славянская філалогія, важным звяном у фарміраванні іх лінгвістычнай кампетэнцыі.

Арыентацыя вышэйшай школы на гуманізацыю навучання мае на мэце ўсебаковае развіццё асобы. На гэтым шляху ў якасці прыярытэтных напрамкаў пры вывучэнні беларускай мовы вызначаюцца фарміраванне моўнай, маўленчай і лінгвакультуралагічнай кампетэнцый, прафесійных якасцей будучых філолагаў і педагогаў. Складнікамі пастаўленай мэты з’яўляецца рэалізацыя задач па развіцці інтэлекту, мыслення, памяці, агульнаадукацыйных уменняў, творчых здольнасцей студэнтаў.

У структуры зместу навучання беларуская мова мае асноўнае ядро – базавы кампанент, які з’яўляецца неабходным для кожнага студэнта. Увесь блок прадметаў на гэтым узроўні павінен забяспечыць той аб’ём лінгвістычных ведаў, моўных і маўленчых уменняў, які дасць поўнае ўяўленне пра сістэму мовы і некаторыя падсістэмы, пра функцыянаванне кожнага кампанента сістэмы мовы ў маўленні, пра агульныя заканамернасці камунікацыі. Марфалогія – адзін з узроўняў моўнай сістэмы, засваенне якога дазволіць студэнтам сістэматызаваць і паглыбіць свае веды пра асноўныя марфалагічныя паняцці, законы, што дзейнічаюць у марфалогіі, розныя падыходы да вытлумачэння той ці іншай моўнай з’явы, спрэчныя пытанні марфалогіі, новае ў вывучэнні марфалагічных адзінак. Разам з тым пры вывучэнні раздэла студэнтам прапануецца засваенне тых моўных фактаў і з’яў, якія ўсталяваліся ў лінгвістычнай навуцы, лічацца стрыжнёвымі для разумення іншых пытанняў і з’яўляюцца важнымі для пашырэння агульнага моўнага дыяпазону студэнтаў.

Мэта дысцыпліны “Сучасная беларуская мова” – падрыхтоўка высокакваліфікаваных спецыялістаў па беларускай мове для агульнаадукацыйных школ, гімназій, ліцэяў, каледжаў, спецыяльных сярэдніх навучальных устаноў, работнікаў асветы, культуры, друку, навукова-даследчых устаноў Рэспублікі Беларусь, фарміраванне прафесійнай лінгвістычнай кампетэнцыі будучых спецыялістаў-філолагаў.

Задачы дысцыпліны:

- фарміраванне ўсвядомленага разумення студэнтамі месца беларускай мовы ў развіцці нацыянальнай культуры і духоўным станаўленні нацыі;
- вытлумачэнне марфалагічных з’яў ў структурна-семантычным і функцыянальна-камунікатыўным аспектах;
- выяўленне адметных спецыфічных заканамернасцей, якія праяўляюцца на ўзроўні марфалогіі;
- вывучэнне беларускай мовы як жывой і рухомай з’явы;
- усведамленне дынамікі беларускай мовы і асноўных тэндэнцый яе развіцця;
- павышэнне арфаграфічнай і пунктуацыйнай пісьменнасці;
- набыццё устойлівых навыкаў самастойнага аналізу лінгвістычных фактаў і з’яў;

- фарміраванне і ўдасканаленне ўменняў зносін па-беларуску, навыкаў карыстання вусным і пісьмовым маўленнем у сферы працоўнай і прафесійнай дзейнасці, а таксама розных сітуацыях зносін;
- выхаванне ў студэнтаў павагі да беларускага народа як носьбіта беларускай мовы, адчуванне сябе неад’емнай яго часткай;
- выхаванне любові і павагі да мастацкага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пачуцця нацыянальнай самапавагі, імкнення да далейшага ўзбагачэння беларускай мовы;
- падрыхтоўка высокаадукаваных, творчых і крытычна думачых спецыялістаў, здольных вырашаць складаныя моўна-сацыяльныя праблемы бытавання беларускай мовы ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму.

У выніку вывучэння курса сучаснай беларускай мовы студэнты павінны ведаць:

- змест асноўных лінгвістычных паняццяў;
- тыпалогію часцін мовы, іх семантычныя, марфалагічныя, сінтаксічныя і словаўтваральныя характарыстыкі;

умець:

- карыстацца лінгвістычнай тэрміналогіяй;
- характарызаваць часціны мовы з пункту погляду іх семантыкі, структуры і функцыі;
- праводзіць марфалагічны аналіз самастойных і службовых часцін мовы;
- самастойна працаваць з навукова-даведачнай і метадычнай літаратурай па мовазнаўстве;

валодаць:

- правіламі функцыянавання часцін мовы ў маўленні,
- нормаў вуснага і пісьмовага маўлення сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- паняццямі і тэрмінамі ў іх сістэмна-структурных сувязях;
- формамі і метадамі марфалагічнага аналізу;
- сучаснымі тэхнічнымі сродкамі навучання, інфармацыйнымі і камп’ютарнымі тэхналогіямі ў працэсе самастойнага назапашвання ведаў па мове.

Навучанне марфалогіі (лекцыі, практычныя заняткі, самастойная падрыхтоўка студэнтаў) ажыццяўляецца на аснове прыняццяў навуковасці і даступнасці, пераемнасці і перспектывнасці, сістэмнасці і паслядоўнасці, сувязі тэорыі з практыкай, актыўнасці і самастойнасці і інш. Падчас засваення моўнага матэрыялу звяртаецца ўвага не толькі на ўнутрыўзроўневыя, міжузроўневыя, а і на міжпрадметныя сувязі. Так, пры вывучэнні марфалогіі ўдасканальваюцца веды па лексіцы, фанетыцы, словаўтварэнні, сінтаксісе і іншых раздзелах курса сучаснай беларускай мовы. Асаблівая ўвага пры засваенні марфалогіі звяртаецца на развіццё арфаграфічных і пунктуацыйных навыкаў студэнтаў. Фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў па марфалогіі адбываецца ў цеснай сувязі з такімі лінгвістычнымі дысцыплінамі, як гістарычная граматыка, дыялекталогія, гісторыя літаратурнай мовы, уводзінамі ў мовазнаўства, агульнае

мовазнаўства. Такім чынам, вывучэнне раздзела “Марфалогія” скіроўвае на засваенне мовы як суладнай сістэмы ва ўсім аб’ёме яе ўласцівасцей і функцый, што садзейнічае матывацыі навучання, стымулюе пошукавую дзейнасць па выяўленні заканамернасцей мовы і яе камунікатыўнай накіраванасці. На аснове матывацыі фарміруецца, замацоўваецца і развіваецца цікавасць студэнтаў да прадмета вывучэння, да папаўнення ўласных ведаў і самаадукацыі, павышаецца творчы патэнцыял, развіваюцца індывідуальныя здольнасці.

Акрэсліваючы ў якасці прыярытэтных метадалагічных напрамкаў пры навучанні беларускай мове развіццё моўнай і маўленчай кампетэнцый, варта адзначыць неабходнасць фарміраваць пры засваенні марфалогіі лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі. Навучанне мове пры лінгвакультуралагічным падыходзе мае на мэце не толькі трывалае засваенне лінгвістычнага матэрыялу і ўдасканаленне ўмення прымяняць яго на практыцы ў разнастайных маўленчых сітуацыях, але і ўсведамленне роднай мовы як нацыянальна-культурнага феномена, што перадае маральны і духоўны вопыт народа. Падчас вывучэння марфалогіі фарміраванне лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі ажыццяўляецца на матэрыяле тэкстаў ярка выражанага нацыянальна-культуралагічнага зместу, а таксама шляхам лінгвакультуралагічнай аспектызацыі вучэбнага матэрыялу.

На практычных занятках выкарыстоўваюцца разнастайныя метады і прыёмы навучання: індывідуальнае, фронтальнае або выбарачнае апытанне, праца з інфармацыйна-даведачнымі матэрыяламі, пісьмовыя работы, сярод якіх дыктант і кантрольныя работы, выкананне тэставых заданняў (у тым ліку камп’ютэрных), разнастайныя віды навучальных творчых работ, вусны і пісьмовы марфалагічны разбор і інш., што стварае ўмовы для фарміравання лінгвістычнай і маўленчай кампетэнцый. Асаблівая ўвага надаецца падрыхтоўцы вусных выказванняў, якая садзейнічае ўдасканаленню ўмення самастойна працаваць з філалагічнай літаратурай (слоўнікамі, граматыкамі, энцыклапедыямі, даведнікамі, навуковай і навукова-папулярнай літаратурай, артыкуламі ў лінгвістычных выданнях), падводзіць да самастойнага асэнсавання моўных з’яў. Пошукавыя сітуацыі, што ствараюцца на занятках, накіраваны на выяўленне супярэчнасцей і заканамернасцей у марфалагічных з’явах, развіццё навуковага маўлення і інтэлекту школьнікаў.

Значную ролю ў сістэме тэарэтычнай і практычнай падрыхтоўкі студэнтаў па раздзеле “Марфалогія” адыгрывае марфалагічны разбор. Арыентацыя на тэкстацэнтрычны падыход пры вывучэнні моўных адзінак і правядзенні лінгвістычнага разбору дазваляе студэнтам зразумець, як тая або іншая адзінка функцыянуе ў тэксце, дапамагае параўнаць моўныя з’явы з іншымі, ахарактарызаваць іх паводле асноўных прымет, правесці частковы ці поўны марфалагічны разбор, выкарыстаць ва ўласным маўленні.

Шматаспектная вусная або пісьмовая характарыстыка той або іншай моўнай з’явы садзейнічае ўсведамленню моўнай адзінкі ў сістэме іерархічных сувязей, паглыбленню ці падагульненню ведаў па вывучанай тэме, раздзеле; фарміраванню ўмення аналізаваць, сістэматызаваць, параўноўваць, дыферэнцаваць моўныя з’явы, класіфікаваць моўныя адзінкі

на аснове выяўлення спецыфічных, прыватных і агульных прымет, рабіць абгрунтаваныя вывады; развівае навуковае вуснае і пісьмовае маўленне студэнтаў, інтэлектуальныя здольнасці, выпрацоўвае ўменне карыстацца лінгвістычнай тэрміналогіяй, а таксама з'яўляецца сродкам дыягностыкі, кантролю і самакантролю ведаў, уменняў і навыкаў.

Такім чынам, змест і задачы вывучэння “Марфалогіі” скіраваны на тое, каб дапамагчы студэнтам асэнсаваць мову як суладную сістэму, у якой усе ўзроўні ўзаемазвязаны і ўзаемаабумоўлены, садзейнічаць фарміраванню навыкаў самастойнага аналізу марфалагічных фактаў і з’яў, развіццю прафесійных моўных і маўленчых ўменняў і навыкаў, рэалізацыі індывідуальных траекторый станаўлення і развіцця асобы педагога.

Агульная колькасць гадзін, якая адводзіцца на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны, складае **230 гадз (3 курс, V семестр).**

Колькасць аўдыторных гадзін складае 136 гадз.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая.

Размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў:

10 гадз. – лекцыйных;

120 гадз. – практычных;

6 гадз. – КСР

Форма бягучай атэстацыі па вучэбнай дысцыпліне – залік.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

МАРФАЛОГІЯ

Марфалогія як раздзел граматыкі, яе прадмет і задачы. Сувязь марфалогіі з іншымі раздзелаў мовазнаўства. Асноўныя граматычныя паняцці і адзінкі: граматычная форма, граматычны сродак, граматычнае значэнне і граматычная катэгорыя. Асноўныя спосабы і сродкі выражэння граматычных значэнняў у беларускай мове. Класіфікацыйныя (лексіка-граматычныя) і словазмяняльныя граматычныя катэгорыі.

Парадыгматычны і функцыянальны падыходы да вывучэння граматычных адзінак. Парадыгматычная марфалогія як навука аб правілах і формах словазмянення.

Прынцыпы і крытэрыі аб'яднання слоў у лексіка-граматычныя класы – часціны мовы. Сістэма часцін мовы, класіфікацыя часцін мовы.

Назоўнік

Назоўнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці назоўніка. Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў. Назоўнікі агульныя і ўласныя, канкрэтныя і абстрактныя, адушаўлёныя і неадушаўлёныя, асабовыя, зборныя, рэчывыя; сінгулятывы, іх семантычныя і граматычныя асаблівасці.

Сістэма граматычных катэгорый назоўніка: катэгорыі роду, ліку і склону. Катэгорыя роду назоўнікаў. Значэнне і сродкі выражэння граматычных значэнняў мужчынскага, жаночага і ніякага роду. Назоўнікі агульнага роду. Род абрэвіатур і нязменных слоў. Разыходжанні ў родзе некаторых назоўнікаў у беларускай і рускай мовах. Катэгорыя ліку назоўнікаў: адзіночны і множны лік. Адзіночналікавыя і множналікавыя назоўнікі. Рэшткі парнага ліку ў сучаснай беларускай мове. Несупадзенне ў ліку некаторых назоўнікаў у беларускай і рускай мовах. Катэгорыя склону назоўнікаў. Сістэма склонаў назоўнікаў у сучаснай беларускай мове. Сродкі выражэння склонавых значэнняў у беларускай мове. Рэшткі формы клічнага склону ў беларускай мове. Скланенне назоўнікаў. Назоўнікі першага, другога і трэцяга скланенняў, рознаскланяльныя і нескланяльныя назоўнікі; назоўнікі ад'ектыўнага і змешанага тыпаў скланення. Склонавыя канчаткі назоўнікаў розных тыпаў скланення. Варыянты склонавых канчаткаў назоўнікаў. Дынаміка склонавых форм назоўніка і праблема кадыфікацыі склонавых канчаткаў назоўнікаў у сучаснай беларускай мове.

Словаўтварэнне назоўнікаў. Асноўныя спосабы ўтварэння назоўнікаў: афіксацыя, складанне, абрэвіяцыя, субстантывацыя, іх характарыстыка. Назоўнікі як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Прыметнік

Прыметнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці прыметніка. Разрады прыметнікаў: якасныя, адносныя і прыналежныя прыметнікі, іх значэнне і граматычныя формы. Асаблівасці ўтварэння і ўжывання прыналежных прыметнікаў. Пераход прыметнікаў з аднаго разраду ў іншы. Поўныя і кароткія формы якасных прыметнікаў, іх ужыванне і сінтаксічная роля. Сцягнутыя формы прыметнікаў, іх роля ў мастацкім тэксе. Ступені параўнання

якасных прыметнікаў, іх значэнне і ўтварэнне. Скланенне якасных, адносных і прыналежных прыметнікаў. Варыянтнасць склонавых канчаткаў прыметнікаў.

Словаўтварэнне прыметнікаў: афіксацыя, складанне, абрэвіяцыя, ад'ектывацыя. Прыметнік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Лічэбнік

Лічэбнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці лічэбніка. Разрады лічэбнікаў паводле значэння: колькасныя (уласнаколькасныя і зборныя, няпэўнаколькасныя, дробавыя) і парадкавыя. Разрады лічэбнікаў паводле структуры: простыя, складаныя і састаўныя лічэбнікі. Скланенне лічэбнікаў розных разрадаў.

Асаблівасці сінтаксічнай спалучальнасці лічэбнікаў з назоўнікамі. Ужыванне лічэбнікаў у ролі іншых часцін мовы.

Словаўтварэнне лічэбнікаў: суфіксацыя, нульсуфіксацыя, складанне. Лічэбнік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Займеннік

Займеннік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці займенніка. Разрады займеннікаў паводле лексічнага значэння: асабовыя, зваротны, прыналежныя, указальныя, азначальныя, пыталныя, адносныя, адмоўныя, няпэўныя (неазначальныя). Разрады займеннікаў паводле суадносін з іншымі часцінамі мовы. Займеннікі-назоўнікі. Катэгорыя роду, адушаўлёнасці-неадушаўлёнасці ў займенніках-назоўніках. Займеннікі-прыметнікі. Займеннікі-лічэбнікі. Займеннікі-прыслоўі.

Скланенне займеннікаў розных разрадаў. Варыянты склонавых форм займеннікаў.

Словаўтварэнне займеннікаў: прэфіксацыя, суфіксацыя, постфіксацыя, складанне. Займеннік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Дзеяслоў

Дзеяслоў як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці дзеяслова. Уласна-граматычныя і лексіка-граматычныя катэгорыі дзеяслова.

Формы дзеяслова: спрагальныя і неспрагальныя, зменныя і нязменныя, іх характарыстыка. Неазначальная форма дзеяслова (інфінітыў), яе ўтварэнне, граматычнае значэнне, марфалагічныя адзнакі і сінтаксічныя функцыі.

Асновы дзеяслова: інфінітыва і цяперашняга (будучага простага) часу, іх суадноснасць з дзеяслоўнымі формамі.

Класы дзеясловаў. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя класы дзеясловаў.

Пераходныя і непераходныя дзеясловы.

Непрэдыкатыўныя катэгорыі дзеяслова. Катэгорыя трывання дзеяслова. Дзеясловы закончанага і незакончанага трывання, іх лексіка-граматычныя асаблівасці і спосабы ўтварэння. Аднатрывальныя і двухтрывальныя дзеясловы. Зваротныя дзеясловы, іх утварэнне і лексіка-граматычная характарыстыка. Разрады зваротных дзеясловаў паводле значэння: уласна-зваротныя, узаемна-зваротныя, агульна-зваротныя, ускосна-зваротныя, пасіўна-якасныя, актыўна-безаб'ектныя, зваротна-пасіўныя, зваротна-залежныя. Катэгорыя стану дзеяслова.

Незалежны і залежны стан дзеяслова, спосабы і сродкі выражэння станавых значэнняў. Аднастанавыя дзеясловы.

Прэдыкатыўныя катэгорыі дзеяслова. Катэгорыя ладу дзеяслова. Граматычнае значэнне катэгорыі ладу. Сродкі выражэння мадальнага значэння рэальнасці-ірэальнасці дзеяння. Граматычныя формы абвеснага, загаднага і ўмоўнага ладу. Лад і час дзеяслова, лад і асоба дзеяслова, лад і род дзеяслова. Абвесны лад, яго значэнне і ўжыванне, утварэнне. Загадны лад, яго ўтварэнне і ўжыванне. Граматычныя сродкі выражэння значэнняў загаднага ладу. Аналітычныя формы загаднага ладу. Умоўны лад дзеяслова, яго значэнне, ужыванне, утварэнне. Аналітычныя формы ўмоўнага ладу. Ужыванне форм аднаго ладу ў значэнні іншага. Катэгорыя часу дзеяслова: цяперашні, прошлы, будучы (просты і складаны) час, іх значэнне. Утварэнне і ўжыванне форм даўномінулага часу. Ужыванне форм аднаго часу ў значэнні іншага. Катэгорыі роду і ліку дзеясловаў. Катэгорыя асобы дзеяслова: першая, другая і трэцяя асобы адзіночнага і множнага ліку, іх выражэнне і ўжыванне. Суадноснасць катэгорыі асобы з катэгорыямі часу і ладу дзеяслова. Безасабовыя дзеясловы, іх значэнне, граматычныя формы і ўжыванне. Выкарыстанне ў мове форм адной асобы са значэннем іншай.

Спражэнне дзеясловаў. Сістэма асабовых канчаткаў дзеясловаў першага і другога спражэння. Спосабы вызначэння спражэнняў дзеясловаў. Рознаспрагальныя дзеясловы.

Дзеепрыметнік як дзеяслоўна-іменная форма. Граматычная характарыстыка дзеепрыметніка. Дзеепрыметнікі незалежнага і залежнага стану, цяперашняга і прошлага часу, іх значэнні, спосабы ўтварэння, асаблівасці ўжывання ў сучаснай беларускай мове. Поўныя і кароткія формы дзеепрыметнікаў залежнага стану. Ад'ектывацыя і субстантывацыя дзеепрыметнікаў.

Дзеепрыслоўе як дзеяслоўна-прыслоўная форма. Граматычная характарыстыка дзеепрыслоўя. Суадноснасць дзеепрыслоўяў з дзеясловамі і прыслоўямі. Граматычныя катэгорыі дзеепрыслоўяў, іх утварэнне, ужыванне дзеепрыслоўяў у сучаснай беларускай літаратурнай мове.

Словаўтварэнне дзеясловаў, афіксальныя спосабы ўтварэння дзеясловаў: суфіксальны, прэфіксальны, прэфіксальна-суфіксальны, постфіксальны, прэфіксальна-суфіксальны-постфіксальны. Дзеясловы як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Прыслоўе

Прыслоўе як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці прыслоўя.

Разрады прыслоўяў па значэнні: азначальныя і акалічнасныя, знамянальныя і займеннікавыя прыслоўі. Групы займеннікавых прыслоўяў. Азначальныя прыслоўі і іх падразрады: якасныя, колькасныя, спосабу дзеяння, параўнання, сумеснасці. Акалічнасныя прыслоўі і іх падразрады: месца, часу, прычыны, мэты. Ужыванне прыслоўяў адных разрадаў са значэннем іншых.

Ступені параўнання якасных прыслоўяў, іх утварэнне і ўжыванне.

Словаўтварэнне прыслоўяў. Афiксальныя спосабы ўтварэння прыслоўяў: суфiксальны, прэфiксальны, прэфiксальна-суфiксальны, складанне. Прыслоўе як база для ўтварэння слоў iншых часцiн мовы.

Безасабова-прэдыкатыўныя словы

Пытанне аб безасабова-прэдыкатыўных словах (словах катэгорыі стану) у лiнгвістычнай лiтаратуры. Безасабова-прэдыкатыўныя словы як асобны лексiка-граматычны клас, iх семантычныя, марфалагiчныя, словаўтваральныя, сiнтаксiчныя адметнасцi. Безасабова-прэдыкатыўныя словы i прыслоўi: агульныя i адметныя адзнакi. Разрады безасабова-прэдыкатыўных слоў паводле значэння.

Ступенi параўнання безасабова-прэдыкатыўных слоў, iх формы, утварэнне i адрозненне ад форм ступеней параўнання прыслоўяў i прыметнiкаў.

Мадальныя словы

Мадальныя словы, iх агульная характарыстыка. Пытанне аб мадальных словах у мовазнаўстве. Разрады мадальных слоў паводле значэння. Суадноснасць мадальных слоў з часцiнамі мовы. Роля мадальных слоў у тэксе.

Службовыя часцiны мовы

Службовыя словы, iх агульная характарыстыка. Семантычны i сiнтаксiчны прынцыпы як асноўныя для вызначэння службовых часцiн мовы. Супрацьпастаўленне службовых слоў паўназначным на аснове функцыi ў сказе. Класiфiкацыя службовых слоў паводле значэнняў i функцый у сказе. Прыназоўнiкi i злучнiкi як непаўназначныя службовыя часцiны мовы.

Прыназоўнiкi

Прыназоўнiкi як службовыя словы, iх семантычныя, марфалагiчныя i сiнтаксiчныя уласцiвасцi. Функцыi прыназоўнiкаў. Класiфiкацыя прыназоўнiкаў паводле паходжання i структуры. Вытворныя i невытворныя прыназоўнiкi. Асаблiвасцi вытворных прыназоўнiкаў, iх суадноснасць з iншымi часцiнамі мовы. Адпрыслоўныя, адыменныя, аддзеяслоўныя вытворныя прыназоўнiкi. Простыя, складаныя i састаўныя прыназоўнiкi.

Значэннi прыназоўнiкаў. Ужыванне прыназоўнiкаў з ускоснымi склонамі назоўнiкаў. Варыянты прыназоўнiкаў. Сiнанiмiка прыназоўнiкаў. Асаблiвасцi ўжывання прыназоўнiкаў у беларускай мове.

Злучнiкi

Злучнiкi як службовыя словы, iх семантычныя i граматычныя уласцiвасцi. Класiфiкацыя злучнiкаў паводле функцыянальнага значэння: злучальныя i падпарадкавальныя злучнiкi. Разнавіднасцi злучальных злучнiкаў, iх ужыванне. Падпарадкавальныя злучнiкi, iх асаблiвасцi i разнавіднасцi. Адрозненне падпарадкавальных злучнiкаў ад злучальных слоў (займеннiкаў i прыслоўяў).

Разрады злучнiкаў паводле паходжання: невытворныя, вытворныя. Разрады злучнiкаў паводле саставу: простыя i састаўныя. Разрады злучнiкаў паводле спосабу ўжывання: нерасчлянёныя i расчлянёныя. Разрады злучнiкаў паводле размяшчэння ў складзе сiнтаксiчнай адзiнкі: адзiночныя i паўторныя.

Ужыванне іншых часцін мовы (займеннікаў, прыслоўяў, часціц, мадальных слоў) у функцыі злучнікаў.

Звязкі

Пытанне аб звязках у лінгвістычнай літаратуры. Пераход у разрад звязак дзеясловаў з аслабленым лексічным значэннем.

Тыпы звязак паводле лексіка-граматычнага значэння: абстрактныя (незнамянальныя), паўабстрактныя (паўзнамянальныя), знамянальныя.

Часціцы

Часціцы як непаўназначная часціна мовы. Семантычныя і граматычныя асаблівасці часціц. Разрады часціц паводле саставу: простыя і састаўныя. Разрады часціц паводле паходжання: невытворныя і вытворныя часціцы. Разрады часціц паводле функцыянальнага значэння: сэнсавыя, мадальныя, эмацыянальныя, формаўтваральныя. Сэнсавыя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (указальныя, азначальна-ўдакладняльныя, выдзяляльна-ўдакладняльныя, выдзяляльна-абмежавальныя). Мадальныя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (сцвярджальныя, адмоўныя, параўнальныя, мадальна-валявыя). Развіццё мадальнага значэння ў часціцах. Значэнне і ўжыванне часціц *не* і *ні*. Эмацыянальныя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (клічныя, узмацняльныя). Формаўтваральныя часціцы, іх характарыстыка і ўжыванне.

Выклічнікі

Месца выклічнікаў у сістэме часцін мовы, адрозненне выклічнікаў ад паўназначных і непаўназначных слоў.

Разрады выклічнікаў паводле значэння: эмацыянальныя, волевыяўленчыя (пабуджальныя, імператыўныя) і маўленчага этыкету. Разрады выклічнікаў паводле паходжання: невытворныя і вытворныя. Суадносіны вытворных выклічнікаў з назоўнікамі, дзеясловамі, прыслоўямі. Структурныя тыпы выклічнікаў. Ужыванне выклічнікаў у вуснай і пісьмовай мове.

Гукаперайманні

Гукаперайманні, іх функцыі ў сказе і тэксце. Падабенства і адрозненне гукаперайманняў ад выклічнікаў. Пытанне аб статусе гукаперайманняў у лінгвістычнай літаратуры. Гукапераймальныя словы як база для ўтварэння дзеясловаў.

ПАТРАБАВАННІ ДА КУРСАВОГА ПРАЕКТА

Працэсу паглыблення, засваення і замацавання атрыманых ведаў па курсе “Сучасная беларуская мова” садзейнічае напісанне курсавой работы, якая з’яўляецца адной з важных форм падрыхтоўкі спецыяліста-філолага з вышэйшай адукацыяй.

Мэта напісання курсавой работы – паглыбіць і ўдасканаліць навыкі самастойнай даследчыцкай працы, выявіць уменне выкарыстоўваць атрыманыя веды для рашэння пэўных лінгвістычных задач па абранай, развіваць пазнавальнае лінгвістычнае мысленне.

У працэсе працы над курсавой работай студэнт павінен прадэманстраваць наступныя ўменні:

- абгрунтоўваць актуальнасць, навізну і практычную значнасць праблемы;
- працаваць з навуковай літаратурай, прадэмастраваць узровень лінгвістычнай дасведчанасці па праблеме, уменне аперыраваць лінгвістычнымі тэрмінамі і паняццямі;
- выбіраць, класіфікаваць і аналізаваць фактычны матэрыял, абагульняць назіранні над ім, рабіць вывады;
- раскрыць змест даследаванай тэмы, праблемы ў сістэматызаванай і паслядоўнай форме;
- выявіць культуру навуковага выкладу тэарэтычнага і фактычнага матэрыялу;
- выпрацоўка ўмення лагічна, паслядоўна і доказна фармуляваць свае меркаванні, назіранні і вывады па даследуемай праблеме;
- выпрацоўка ўмення публічнага выступлення, навуковай дыскусіі і абароны;
- падрыхтоўка да вырашэння выніковай задачы спецсемінара – выканання дыпломнай работы.

Асноўны змест курсавой работы складае аналіз і ацэнка сабранага і прыведзенага ў сістэму матэрыялу, выяўленне характэрнага і спецыфічнага ў ім.

Паводле характару апрацоўкі сабранага фактычнага матэрыялу курсавая работа можа мець аналітычны ці рэфератыўны характар. Работы аналітычнага характару патрабуюць самастойнага рашэння пастаўленай лінгвістычнай задачы. Вырашальным пры іх напісанні выступае ўменне раскласіфікаваць, сістэматызаваць і апісаць фактычны матэрыял у абраным аспекце даследавання. Рэфератыўны характар курсавой работы мае на мэце апісанне дыскусійных і спрэчных пытанняў мовазнаўства. Пры гэтым сутнасным становіцца ўменне адабраць і сістэматызаваць матэрыял, асэнсаваць моўныя канцэпцыі, ідэі, кірункі лінгвістычных школ, асобных даследчыкаў, аб’ектыўна ацаніць ужо зробленае, а таксама акрэсліць свой пункт гледжання на даследуемую праблему.

Вывучэнне навуковай літаратуры студэнтам не павінна абмяжоўвацца толькі напрацоўкамі беларускай і рускай лінгвістыкі, а па меры даступнасці і магчымасці вывучаць навуковую літаратуру іншых славянскіх моў.

Незалежна ад характару работы студэнт праходзіць усе неабходныя этапы даследніцкай дзейнасці: падбор навуковай літаратуры па тэме даследавання, асэнсаванне кірункаў даследавання, сістэматызацыя фактычнага матэрыялу, складанне плана даследавання, акрэсліванне цэласнай кампазіцыі работы.

Курсавая работа павінна быць бездакорнай па сваёй форме, а гэта значыць, з пункту гледжання арфаграфічнага, пунктуацыйнага і стылістычнага афармлення.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ (славянская філалогія)

Нумарраздзела, тэмы, заняткаў	Назва раздзела, тэмы заняткаў	Колькасць аўдыторных гадзін				Іншае (матэрыяльнае забеспячэнне заняткаў)	Колькасць гадзін на КСР	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя заняткі	Семінарыя заняткі	Лабараторныя заняткі			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА: МАРФАЛОГІЯ	10	120				6	
1.1.	Марфалогія як раздзел граматыкі. 1. Марфалогія як раздзел граматыкі, яе прадмет і задачы. Сувязь марфалогіі з іншымі раздзеламі мовазнаўства. 2. Асноўныя граматычныя паняцці і адзінкі: граматычная форма, граматычны сродак, граматычнае значэнне і граматычная катэгорыя. 3. Асноўныя спосабы і сродкі выражэння граматычных значэнняў у беларускай мове. 4. Класіфікацыйныя (лексіка-граматычныя) і словазмяняльныя граматычныя катэгорыі. 5. Парадыгматычны і функцыянальны падыходы да вывучэння граматычных адзінак. Парадыгматычная марфалогія як навука аб правілах і формах словазмянення.		2			Граматыкі беларускай мовы		Гутарка па праблемных пытаннях
1.2	Часціны мовы як лексіка-граматычныя класы слоў 1. Прынцыпы і крытэрыі аб'яднання слоў у часціны мовы.		2			Табліцы і схемы		Пісьмовая праца (дыктант з граматычным

	2. Сістэма часцін мовы ў сучаснай беларускай мове 3. Класіфікацыя часцін мовы							заданнем)
1.3.	Паўназначныя часціны мовы	10	102					
1.3.1	Н азоўнік	2	24					
	1. Назоўнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўная адметнасць і граматычныя асаблівасці назоўніка як носьбіта агульнага значэння прадметнасці.		2			Прэзентацыя ў сістэме PowerPoint		Камп’ютарныя тэсты
	2. Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў. Назоўнікі агульныя і ўласныя, канкрэтныя і абстрактныя, адушаўленыя і неадушаўленыя, асабовыя, зборныя, рэчыўныя; сінгулятывы, іх семантычныя і граматычныя асаблівасці.		4			Матэрыялы электроннага падручніка		
	3. Граматычныя катэгорыі назоўніка. Катэгорыя роду назоўнікаў. Класіфікацыя назоўнікаў па родах. Значэнне і сродкі выражэння граматычных значэнняў роду. Пытанне аб назоўніках агульнага роду. Граматычны род абрэвіатур. Род марфалагічна нязменных назоўнікаў. Разыходжанні ў граматычным родзе некаторых назоўнікаў у беларускай і рускай мовах.		4			Энцыклапедыя “Беларуская мова”		
	4. Катэгорыя ліку назоўнікаў. Значэнне і сродкі выражэння лікавага супрацьпастаўлення. Адзіночналікавыя і множналікавыя назоўнікі. Рэшткі парнага ліку ў беларускай мове. Несупадзенне ў граматычным ліку некаторых назоўнікаў у беларускай і рускай мовах.		2			ВМК		
	5. Катэгорыя склонаў назоўнікаў. Сістэма склонаў назоўнікаў у сучаснай беларускай мове. Сродкі выражэння склонавых значэнняў у беларускай мове. Рэшткі формы клічнага склонаў.		2					
	6. Скланенне назоўнікаў. Назоўнікі першага, другога і трэцяга субстантыўнага скланення. Рознаскланяльныя і нескланяльныя назоўнікі.		4			Табліцы і схемы		
								Гутарка па праблемных пытаннях тэмы
								Тэсты

	Назоўнікі ад’ектыўнага і змешанага тыпаў скланення. 7. Склонавыя канчаткі назоўнікаў розных тыпаў скланення. Дынаміка склонавых форм назоўніка і праблема кадыфікацыі склонавых канчаткаў назоўнікаў у сучаснай беларускай мове. Асаблівасці выкарыстання назоўнікаў і іх склонавых форм у беларускай мове. 8. Словаўтварэнне назоўнікаў. Асноўныя спосабы ўтварэння назоўнікаў: афіксацыя, складанне, абрэвіяцыя, субстантывацыя, іх характарыстыка. Назоўнікі як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.		4			Прэзентацыя ў сістэме PowerPoint	2	Тэст у сістэме e-University
1.3.2	Прыметнік		12					
	1. Прыметнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці прыметніка. 2. Лексіка-граматычныя разрады прыметнікаў: якасныя, адносныя, прыналежныя. Пераход прыметнікаў з аднаго разраду ў іншы. Выкарыстанне прыметнікаў розных разрадаў у тэкстах розных стыляў. 3. Поўныя і кароткія формы якасных прыметнікаў. Сцягнутыя формы прыметнікаў. 4. Ступені параўнання якасных прыметнікаў, іх значэнне і ўтварэнне. 5. Скланенне якасных, адносных і прыналежных прыметнікаў. Варыянтнасць склонавых канчаткаў прыметнікаў. 6. Словаўтварэнне прыметнікаў: афіксацыя, складанне, абрэвіяцыя, ад’ектывацыя. Прыметнік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.		2			ВМК		
			2			Матэрыялы электроннага падручніка		Тэставыя заданні
			2			ВМК		Тэсты
			2			Дапаможнік “Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні”		Тэматычная работа
			2			Кароткая граматыка		Лінгвістычны аналіз

1.3.3	Лічэбнік	2	14					
	1. Лічэбнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці лічэбніка. 2. Разрады лічэбнікаў паводле значэння: колькасныя (уласнаколькасныя і зборныя, няпэўнаколькасныя, дробавыя) і парадкавыя 3. Разрады лічэбнікаў паводле структуры: простыя, складаныя і састаўныя лічэбнікі. 4. Скланенне лічэбнікаў розных разрадаў. 5. Асаблівасці сінтаксічнай спалучальнасці лічэбнікаў з назоўнікамі. Ужыванне лічэбнікаў у ролі іншых часцін мовы. 6. Словаўтварэнне лічэбнікаў: суфіксацыя, нульсуфіксацыя, складанне. Лічэбнік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.	2	2			Хрэстаматыя “Беларуская мова” Інфармацыйна-даведачныя матэрыялы ВМК Матэрыялы электроннага падручніка	2	Гутарка па праблемных пытаннях тэмы Камп’ютарны тэст Кантрольная работа Лінгвістычны аналіз
1.3.4.	Займеннік	2	10					
	1. Займеннік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці займенніка. 2. Разрады займеннікаў паводле лексічнага значэння: асабовыя, зваротны, прыналежныя, указальныя, азначальныя, пыталныя, адносныя, адмоўныя, няпэўныя (неазначальныя). 3. Разрады займеннікаў паводле суадносін з іншымі часцінамі мовы. Займеннікі-назоўнікі. Катэгорыя роду, адушаўлёнасці-неадушаўлёнасці ў займенніках-назоўнікаў. Займеннікі-прыметнікі. Займеннікі-лічэбнікі. Займеннікі-прыслоўі. 4. Скланенне займеннікаў розных разрадаў. Варыянты склонавых форм займеннікаў. 5. Словаўтварэнне займеннікаў: прэфіксацыя, суфіксацыя, постфіксацыя, складанне. Займеннік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.	2	2			Табліцы і схемы Дапаможнік “Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні” ВМК Беларускай мовы		Гутарка па праблемных пытаннях тэмы Самастойная работа Марфалагічны разбор
1.3.5.	Дзеяслоў	2	26					

1. Дзеяслоў як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці дзеяслова. Уласна-граматычныя і лексіка-граматычныя катэгорыі дзеяслова. Формы дзеяслова: спрагальныя і неспрагальныя, зменныя і нязменныя, іх характарыстыка. 2. Неазначальная форма дзеяслова (інфінітыў), яе ўтварэнне, граматычнае значэнне, марфалагічныя адзнакі і сінтаксічныя функцыі. Асновы дзеяслова: інфінітыва і цяперашняга (будучага простага) часу, іх суадноснасць з дзеяслоўнымі формамі. 3. Пераходныя (прама пераходныя і ўскосна пераходныя) і непераходныя дзеясловы. 4. Зваротныя дзеясловы, іх утварэнне і лексіка-граматычная характарыстыка. Разрады зваротных дзеясловаў паводле значэння: уласна-зваротныя, узаемна-зваротныя, агульна-зваротныя, ускосна-зваротныя, пасіўна-якасныя, актыўна-безаб'ектныя, зваротна-пасіўныя, зваротна-залежныя. 5. Непрэдыкатыўныя катэгорыі дзеяслова. Катэгорыя трывання дзеяслова. Дзеясловы закончанага і незакончанага трывання, іх лексіка-граматычныя асаблівасці і спосабы ўтварэння. Аднатрывальныя і двухтрывальныя дзеясловы. 6. Катэгорыя стану дзеяслова. Незалежны і залежны стан дзеяслова, спосабы і сродкі выражэння станавых значэнняў. Аднастанавыя дзеясловы. 7. Прэдыкатыўныя катэгорыі дзеяслова. Катэгорыя ладу дзеяслова. Граматычнае значэнне катэгорыі ладу. Сродкі выражэння мадальнага значэння рэальнасці-ірэальнасці дзеяння. Граматычныя формы абвеснага, загаднага і ўмоўнага ладу. Лад і час дзеяслова, лад і асоба дзеяслова, лад і род дзеяслова. Абвесны лад, яго значэнне і ўжыванне,	2	2			Прэзентацыя ў сістэме PowerPoint		Выказванне на лінгвістычную тэму
		2			ВМК		
		2			Прэзентацыя ў сістэме PowerPoint		Тэставыя заданні
		2			Электронны падручнік		Творчая работа
		2			Прэзентацыя ў сістэме PowerPoint		Гутарка па праблемных пытаннях тэмы
		4			ВМК		Тэставыя заданні

утварэнне. Загадны лад, яго значэнне, утварэнне і ўжыванне. Граматычныя сродкі выражэння значэнняў загаднага ладу. Аналітычныя формы загаднага ладу. Умоўны лад дзеяслова, яго значэнне, ужыванне, утварэнне. Аналітычныя формы ўмоўнага ладу. Ужыванне форм аднаго ладу ў значэнні іншага. 8. Катэгорыя часу дзеяслова: цяперашні, прашлы, будучы (просты і складаны) час, іх значэнне. Утварэнне і ўжыванне форм даўномінулага часу. Ужыванне форм аднаго часу ў значэнні іншага. 9. Катэгорыя асобы дзеяслова. Катэгорыя асобы дзеяслова: першая, другая і трэцяя асобы адзіночнага і множнага ліку, іх выражэнне і ўжыванне. Суадноснасць катэгорыі асобы з катэгорыямі часу і ладу дзеяслова. Безасабовыя дзеясловы, іх значэнне, граматычныя формы і ўжыванне. Выкарыстанне ў мове форм адной асобы са значэннем іншай. 10. Катэгорыі роду і ліку дзеясловаў, іх формы і спецыфіка функцыянавання. Суадноснасць катэгорыі роду і катэгорыі асобы дзеяслова. 11. Спражэнне дзеясловаў. Класы дзеясловаў. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя класы дзеясловаў. Спражэнне дзеясловаў. Сістэма асабовых канчаткаў дзеясловаў першага і другога спражэння. Спосабы вызначэння спражэнняў дзеяслова, Рознаспрагальныя дзеясловы. Сэнсавая і выяўленчая роля дзеяслова ў тэкстах розных стыляў. 12. Словаўтварэнне дзеясловаў, афіксальныя спосабы ўтварэння дзеясловаў: суфіксальны, прэфіксальны, прэфіксальна-суфіксальны, постфіксальны, прэфіксальна-суфіксальны-постфіксальны. Дзеясловы							
		2				Электронны падручнік,	Самастойная работа
		2				Інфармацыйна-даведачныя матэрыялы	Марфалагічны разбор
		4				ВМК	Тэсты
		2				Інфармацыйна-даведачныя матэрыялы, ВМК	
						Беларуская граматыка	

	як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.							
1.3.6	Дзеепрыметнік як дзеяслоўна-іменная форма дзеяслова. Граматычная характарыстыка дзеепрыметнікаў. Пытанне аб месцы дзеепрыметнікаў у сістэме часцін мовы. Дзеепрыметнікі незалежнага і залежнага стану, цяперашняга і прошлага часу, іх значэнні, спосабы ўтварэння, асаблівасці ўжывання ў сучаснай беларускай мове. Поўныя і кароткія формы дзеепрыметнікаў залежнага стану і іх ужыванне. Ад’ектывацыя і субстантывацыя дзеепрыметнікаў.		4			Табліцы і схемы, ВМК		Творчая работа
1.3.7.	Дзеепрыслоўе як дзеяслоўна-прыслоўная форма дзеяслова. Граматычная характарыстыка дзеепрыслоўя. Суадноснасць дзеепрыслоўяў з дзеясловамі і прыслоўямі. Граматычныя катэгорыі дзеепрыслоўяў, іх утварэнне, ужыванне дзеепрыслоўяў у сучаснай беларускай літаратурнай мове.		2			Дапаможнік “Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні”		Пісьмовая работа (дыктант з граматычным заданнем)
1.3.8.	Прыслоўе		6					
	Прыслоўе як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці прыслоўя. Разрады прыслоўяў па значэнні: азначальныя і акалічнасныя, знамянальныя і займеннікавыя прыслоўі. Групы займеннікавых прыслоўяў. Азначальныя прыслоўі і іх падразрады: якасныя, колькасныя, спосабу дзеяння, параўнання, сумеснасці. Акалічнасныя прыслоўі і іх падразрады: месца, часу, прычыны, мэты. Ужыванне прыслоўяў адных разрадаў са значэннем іншых. Ступені параўнання якасных прыслоўяў, іх утварэнне і ўжыванне. Словаўтварэнне прыслоўяў. Афіксальныя спосабы	2	2			Матэрыялы электроннага падручніка; Зборнік тэкстаў для лінгвістычнага аналізу ВМК Беларуская мова:		Тэставыя заданні

Ужыванне прыназоўнікаў з ускоснымі склонамі назоўнікаў. Варыянты прыназоўнікаў. Сінаніміка прыназоўнікаў. Асаблівасці ўжывання прыназоўнікаў у беларускай мове. Злучнікі як службовыя словы, іх семантычныя і граматычныя уласцівасці. Класіфікацыя злучнікаў паводле функцыянальнага значэння: злучальныя і падпарадкавальныя злучнікі. Разнавіднасці злучальных злучнікаў, іх ужыванне. Падпарадкавальныя злучнікі, іх асаблівасці і разнавіднасці. Адрозненне падпарадкавальных злучнікаў ад злучальных слоў (займеннікаў і прыслоўяў). Разрады злучнікаў паводле паходжання: невытворныя, вытворныя. Разрады злучнікаў паводле саставу: простыя і састаўныя. Разрады злучнікаў паводле спосабу ўжывання: нерасчлянёныя і расчлянёныя. Разрады злучнікаў паводле размяшчэння ў складзе сінтаксічнай адзінкі: адзіночныя і паўторныя. Ужыванне іншых часцін мовы (займеннікаў, прыслоўяў, часціц, мадальных слоў) у функцыі злучнікаў. Пытанне аб звязках у лінгвістычнай літаратуры. Пераход у разрад звязак дзеясловаў з аслабленым лексічным значэннем. Тыпы звязак паводле лексіка-граматычнага значэння: абстрактныя (незнамянальныя), паўабстрактныя (паўзнамянальныя), знамянальныя. Часціца як непаўназначная часціна мовы. Семантычныя і граматычныя асаблівасці часціц. Разрады часціц паводле саставу: простыя і састаўныя. Разрады часціц паводле паходжання: невытворныя і вытворныя часціцы. Разрады часціц паводле функцыянальнага значэння: сэнсавыя, мадальныя,		2	2	2	Электронны падручнік	Прэзентацыя ў сістэме PowerPoint; ВМК		Выказванне на лінгвістычную тэму Пісьмовая работа (дыктант з граматычным заданнем)
--	--	---	---	---	----------------------	---------------------------------------	--	---

	эмацыянальныя, формаўтваральныя. Сэнсавыя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (указальныя, азначальна-ўдакладняльныя, выдзяляльна-ўдакладняльныя, выдзяляльна-абмежавальныя). Мадальныя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (сцвярджальныя, адмоўныя, параўнальныя, мадальна-валявыя). Развіццё мадальнага значэння ў часціцах. Значэнне і ўжыванне часціц <i>не</i> і <i>ні</i> . Эмацыянальныя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (клічныя, узмацняльныя). Формаўтваральныя часціцы, іх характарыстыка і ўжыванне.							
1.4. 2.	Мадальныя словы. Мадальныя словы, іх агульная характарыстыка. Пытанне аб мадальных словах у мовазнаўстве. Разрады мадальных слоў паводле значэння. Суадноснасць мадальных слоў з часціцамі мовы. Роля мадальных слоў у тэксце. Выклічнікі. Месца выклічнікаў у сістэме часцін мовы, адрозненне выклічнікаў ад паўназначных і непаўназначных слоў. Разрады выклічнікаў паводле значэння: эмацыянальныя, волевыяўленчыя (пабуджальныя, імператыўныя) і маўленчага этыкету. Разрады выклічнікаў паводле паходжання: невытворныя і вытворныя. Суадносіны вытворных выклічнікаў з назоўнікамі, дзеясловамі, прыслоўямі. Структурныя тыпы выклічнікаў. Ужыванне выклічнікаў у вуснай і пісьмовай мове. Гукаперайманні, іх функцыі ў сказе і тэксце. Падабенства і адрозненне гукаперайманняў ад выклічнікаў. Пытанне аб статусе гукаперайманняў у лінгвістычнай літаратуры. Гукапераймальныя словы як база для ўтварэння дзеясловаў.		2			Прэзентацыя ў сістэме PowerPoint; Кароткая граматыка беларускай мовы Зборнік тэкстаў для лінгвістычнага аналізу	2	Гутарка па праблемных пытаннях Марфалагічны разбор Выніковы тэст

Інфармацыйна-метадычная частка

Асноўная літаратура:

1. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэбны дапаможнік для студэнтаў-завочнікаў ВНУ БССР / Л.І.Бурак; пад рэд. Л.М.Шакуна. – 2-е выд. дапрац. -- Мінск, Вышэйшая школа, 1986.
2. Бурак, Л.І. У.М. Сучасная беларуская мова. Практычныя заняткі: дапаможнік / Л.І.Бурак, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі. – Мінск: “Універсітэцкае”, 1989. – С. 103 -- 183
3. Булахаў М. Г. Прыметнік ў беларускай мове /М.Г. Булахаў. — Мінск: Навука і тэхніка, 1964. – 200 с.
4. Васілеўскі М.С. Дзеяслоўнае словаўтварэнне: адыменныя суфіксальныя лексемны / М.С. Васілеўскі. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – 248 с.
5. Вярхоў П.В. Лічэбнік у беларускай мове [параўнальна з рускай і ўкраінскай мовамі] / П.В. Вярхоў. -- Мінск, 1961.
6. Дабрыян М.В., Сямешка Л.І., Шкраба І.Р. Сучасная беларуская мова. Лабараторныя работы / М.В. Дабрыян, Л.І. Сямешка, І. Р. Шкраба. Мінск: Вышэйшая школа, 1987. --
7. Кечык С.Я. Дзеепрыслоўе ў беларускай мове / С.Я.Кечык. – Мінск, 1985.
8. Киселёв І.А. Частицы в современных восточнославянских языках. / І.А Киселёв - Мінск, 1976. – 176 с.
9. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: дапаможнік / І.Я.Лепешаў. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С.
10. Наркевіч А.І. Назоўнік: Граматычныя катэгорыі і формы /А.І. Наркевіч. -- Мінск, 1976. – 275 с.
11. Сучасная беларуская літаратурная мова: Марфалогія: вучэбны дапаможнік / Н.В.Гаўрош, М.Ц. Кавалёва, Н.М. Нямковіч [і інш.]; пад агульн. рэд. праф. М.С.Яўневіча. – Мінск: Выд Ул.М. Скакун, 1997. –
12. Сцяцко, П.У. Мовазнаўчы досвед: выбраныя творы: у 2-х ч. / П.У. Сцяцко. Гродна, 2005. – 240 с.
13. Сямешка, Л.І., Шкраба, І.Р., Бадзевіч, З.І. Курс беларускай мовы: падручнік / Л.І.Сямешка, І.Р.Шкраба, З.І.Бадзевіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1996.
14. Шуба, П.П. Сучасная беларуская мова: Марфаналягія. Марфалогія: вучэбны дапаможнік для філал.фак. ун-таў / П.П.Шуба. – Мінск: выд-ва “Універсітэцкае”, 1987.
15. Шуба П.П. Тлумачальны слоўнік беларускіх прыназоўнікаў / П.П. Шуба. – Мінск: Народная асвета, 1993. – 165 с.

Дадатковая літаратура:

16. Беларуская граматыка. У 2-х ч. / Ан БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; [Рэд. М.В.Бірыла, П.П.Шуба]. -- Мінск: Навука і тэхніка, 1985 – 1986. -- Ч.1: Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – 1985. – С. 50 -- 210
17. Беларуская мова: хрэстаматыя: вучэбны дапаможнік / аўт.-склад. З.І.Бадзевіч і інш. – Мн.: Изд-во Юнипресс, 2005. – С. 238 -- 396
18. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Беларуская Энцыклапедыя; пад рэд. А.Я. Міхневіча / рэдкал.: Б.І.Сачанка (гал. рэд) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 1994.
19. Граматыка беларускай мовы. У 2-х ч. / Ан БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. -- Мінск: 1962, 1966. -- Ч.1: Марфалогія. -- Мінск, 1962. – 540 с.
20. Зборнік тэкстаў для лінгвістычнага аналізу: для студэнтаў філал. фак. / аўт.-склад.: З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мінск:БДУ, 2005. – 259 с.
21. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналягія. Марфалогія / навук. рэд. А.А. Лукашанец. – Мінск: Беларус. навука, 2007. – 351 с.

ПЕРАЛІК ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ ДЛЯ СТУДЭНТАЎ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ “СЛАВЯНСКАЯ ФІЛАЛОГІЯ”

Марфалогія як раздзел граматыкі (2 гадз.)

1. Марфалогія як раздзел граматыкі, яе прадмет і задачы. Сувязь марфалогіі з іншымі раздзелаў мовазнаўства.

2. Асноўныя граматычныя паняцці і адзінкі: граматычная форма, граматычны сродак, граматычнае значэнне і граматычная катэгорыя.

3. Асноўныя спосабы і сродкі выражэння граматычных значэнняў у беларускай мове.

4. Класіфікацыйныя (лексіка-граматычныя) і словазмяняльныя граматычныя катэгорыі.

5. Парадыгматычны і функцыянальны падыходы да вывучэння граматычных адзінак. Парадыгматычная марфалогія як навука аб правілах і формах словазмянення.

Часціны мовы як лексіка-граматычныя класы слоў (2 гадз.)

1. Прынцыпы і крытэрыі аб'яднання слоў у часціны мовы.

2. Сістэма часцін мовы ў сучаснай беларускай мове

3. Класіфікацыя часцін мовы

Паўназначныя часціны мовы (102 гадз.)

Назоўнік (24гадз.)

1. Назоўнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўная адметнасць і граматычныя асаблівасці назоўніка як носбіта агульнага значэння прадметнасці.

2. Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў. Назоўнікі агульныя і ўласныя, канкрэтныя і абстрактныя, адушаўлёныя і неадушаўлёныя, асабовыя, зборныя, рэчывыя; сінгулятывы, іх семантычныя і граматычныя асаблівасці.

3. Граматычныя катэгорыі назоўніка. Катэгорыя роду назоўнікаў. Класіфікацыя назоўнікаў па родах. Значэнне і сродкі выражэння граматычных значэнняў роду. Пытанне аб назоўніках агульнага роду. Граматычны род абрэвіатур. Род марфалагічна нязменных назоўнікаў. Разыходжанні ў граматычным родзе некаторых назоўнікаў у беларускай і рускай мовах.

4. Катэгорыя ліку назоўнікаў. Значэнне і сродкі выражэння лікавага супрацьпастаўлення. Адзіночналікавыя і множналікавыя назоўнікі. Рэшткі парнага ліку ў беларускай мове. Несупадзенне ў граматычным ліку некаторых назоўнікаў у беларускай і рускай мовах.

5. Катэгорыя склонаў назоўнікаў. Сістэма склонаў назоўнікаў у сучаснай беларускай мове. Сродкі выражэння склонавых значэнняў у беларускай мове. Рэшткі формы клічнага склонаў.

6. Скланенне назоўнікаў. Назоўнікі першага, другога і трэцяга субстантыўнага скланення. Рознаскланяльныя і нескланяльныя назоўнікі. Назоўнікі ад'ектыўнага і змешанага тыпаў скланення.

7. Склонавыя канчаткі назоўнікаў розных тыпаў скланення. Дынаміка склонавых форм назоўніка і праблема кадыфікацыі склонавых канчаткаў назоўнікаў у сучаснай беларускай мове. Асаблівасці выкарыстання назоўнікаў і іх склонавых форм у беларускай мове.

8. Словаўтварэнне назоўнікаў. Асноўныя спосабы ўтварэння назоўнікаў: афіксацыя, складанне, абрэвіяцыя, субстантывацыя, іх характарыстыка. Назоўнікі як база для ўтварэння слоў іных часцін мовы.

Прыметнік (12 гадз.)

Прыметнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці прыметніка.

Лексіка-граматычныя разрады прыметнікаў: якасныя, адносныя, прыналежныя. Пераход прыметнікаў з аднаго разраду ў іншы. Выкарыстанне прыметнікаў розных разрадаў у тэкстах розных стыляў.

Поўныя і кароткія формы якасных прыметнікаў. Сцягнутыя формы прыметнікаў.

Ступені параўнання якасных прыметнікаў, іх значэнне і ўтварэнне.

Скланенне якасных, адносных і прыналежных прыметнікаў. Варыянтнасць склонавых канчаткаў прыметнікаў.

Словаўтварэнне прыметнікаў: афіксацыя, складанне, абрэвіяцыя, ад'ектывацыя. Прыметнік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Лічэбнік (14 гадз.)

Лічэбнік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці лічэбніка.

Разрады лічэбнікаў паводле значэння: колькасныя (уласнаколькасныя і зборныя, няпэўнаколькасныя, дробавыя) і парадкавыя

Разрады лічэбнікаў паводле структуры: простыя, складаныя і састаўныя лічэбнікі.

Скланенне лічэбнікаў розных разрадаў.

Асаблівасці сінтаксічнай спалучальнасці лічэбнікаў з назоўнікамі. Ужыванне лічэбнікаў у ролі іншых часцін мовы.

Словаўтварэнне лічэбнікаў: суфіксацыя, нульсуфіксацыя, складанне. Лічэбнік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Займеннік (10 гадз.)

Займеннік як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці займенніка.

Разрады займеннікаў паводле лексічнага значэння: асабовыя, зваротны, прыналежны, указальныя, азначальныя, пыгальныя, адносныя, адмоўныя, няпэўныя (неазначальныя).

Разрады займеннікаў паводле суадносін з іншымі часцінамі мовы. Займеннікі-назоўнікі. Катэгорыя роду, адушаўлёнасці-неадушаўлёнасці ў займенніках-назоўніках. Займеннікі-прыметнікі. Займеннікі-лічэбнікі. Займеннікі-прыслоўі.

Скланенне займеннікаў розных разрадаў. Варыянты склонавых форм займеннікаў.

Словаўтварэнне займеннікаў: прэфіксацыя, суфіксацыя, постфіксацыя, складанне. Займеннік як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Дзеяслоў (26 гадз.)

1. Дзеяслоў як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці дзеяслова. Формы дзеяслова: спрагальныя і неспрагальныя, зменныя і нязменныя, іх характарыстыка.

2. Неазначальная форма дзеяслова (інфінітыў), яе ўтварэнне, граматычнае значэнне, марфалагічныя адзнакі і сінтаксічныя функцыі. Асновы дзеяслова: інфінітыва і цяперашняга (будучага простага) часу, іх суадноснасць з дзеяслоўнымі формамі.

3. Пераходныя (прама пераходныя і ўскосна пераходныя) і непераходныя дзеясловы.

4. Зваротныя дзеясловы, іх утварэнне і лексіка-граматычная характарыстыка. Разрады зваротных дзеясловаў паводле значэння: уласна-зваротныя, узаемна-зваротныя, агульна-

зваротныя, ускосна-зваротныя, пасіўна-якасныя, актыўна-безаб’ектныя, зваротна-пасіўныя, зваротна-залежныя.

5. Непрэдыкатыўныя катэгорыі дзеяслова. Катэгорыя трывання дзеяслова. Дзеясловы закончанага і незакончанага трывання, іх лексіка-граматычныя асаблівасці і спосабы ўтварэння. Аднатрывальныя і двухтрывальныя дзеясловы.

6. Катэгорыя стану дзеяслова. Незалежны і залежны стан дзеяслова, спосабы і сродкі выражэння станавых значэнняў. Аднастанавыя дзеясловы.

7. Прэдыкатыўныя катэгорыі дзеяслова. Катэгорыя ладу дзеяслова. Граматычнае значэнне катэгорыі ладу. Сродкі выражэння мадальнага значэння рэальнасці-ірэальнасці дзеяння. Граматычныя формы абвеснага, загаднага і ўмоўнага ладу. Лад і час дзеяслова, лад і асоба дзеяслова, лад і род дзеяслова. Абвесны лад, яго значэнне і ўжыванне, утварэнне.

Загадны лад, яго значэнне, утварэнне і ўжыванне. Граматычныя сродкі выражэння значэнняў загаднага ладу. Аналітычныя формы загаднага ладу. Умоўны лад дзеяслова, яго значэнне, ужыванне, утварэнне. Аналітычныя формы ўмоўнага ладу. Ужыванне форм аднаго ладу ў значэнні іншага.

8. Катэгорыя часу дзеяслова: цяперашні, прошлы, будучы (просты і складаны) час, іх значэнне. Утварэнне і ўжыванне форм даўномінулага часу. Ужыванне форм аднаго часу ў значэнні іншага.

9. Катэгорыя асобы дзеяслова. Катэгорыя асобы дзеяслова: першая, другая і трэцяя асобы адзіночнага і множнага ліку, іх выражэнне і ўжыванне. Суадноснасць катэгорыі асобы з катэгорыямі часу і ладу дзеяслова. Безасабовыя дзеясловы, іх значэнне, граматычныя формы і ўжыванне. Выкарыстанне ў мове форм адной асобы са значэннем іншай.

10. Катэгорыі роду і ліку дзеясловаў, іх формы і спецыфіка функцыянавання. Суадноснасць катэгорыі роду і катэгорыі асобы дзеяслова.

11. Спражэнне дзеясловаў. Класы дзеясловаў. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя класы дзеясловаў. Спражэнне дзеясловаў. Сістэма асабовых канчаткаў дзеясловаў першага і другога спражэння. Спосабы вызначэння спражэнняў дзеясловаў. Рознаспрагальныя дзеясловы.

12. Словаўтварэнне дзеясловаў, афіксальныя спосабы ўтварэння дзеясловаў: суфіксальны, прэфіксальны, прэфіксальна-суфіксальны, постфіксальны, прэфіксальна-суфіксальны-постфіксальны. Дзеясловы як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Дзеепрыметнік (4 гадз.)

1. Дзеепрыметнік як дзеяслоўна-іменная форма дзеяслова. Граматычная характарыстыка дзеепрыметнікаў.

2. Пытанне аб месцы дзеепрыметнікаў у сістэме часцін мовы.

3. Дзеепрыметнікі незалежнага і залежнага стану, цяперашняга і прошлага часу, іх значэнні, спосабы ўтварэння, асаблівасці ўжывання ў сучаснай беларускай мове.

4. Поўныя і кароткія формы дзеепрыметнікаў залежнага стану і іх ужыванне.

5. Ад’ектывацыя і субстантывацыя дзеепрыметнікаў.

Дзеепрыслоўе (2 гадз.)

1. Дзеепрыслоўе як дзеяслоўна-прыслоўная форма дзеяслова

1. Граматычная характарыстыка дзеепрыслоўя.

2. Суадноснасць дзеепрыслоўяў з дзеясловамі і прыслоўямі.

3. Граматычныя катэгорыі дзеепрыслоўяў, іх утварэнне.

4. Ужыванне дзеепрыслоўяў у сучаснай беларускай літаратурнай мове.

Прыслоўе (6 гадз.)

1. Прыслоўе як часціна мовы. Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці прыслоўя.

2. Разрады прыслоўяў па значэнні: азначальныя і акалічнасныя, знамянальныя і займенніковыя прыслоўі. Групы займенніковых прыслоўяў. Азначальныя прыслоўі і іх падразрады: якасныя, колькасныя, спосабу дзеяння, параўнання, сумеснасці. Акалічнасныя прыслоўі і іх падразрады: месца, часу, прычыны, мэты. Ужыванне прыслоўяў адных разрадаў са значэннем іншых.

3. Ступені параўнання якасных прыслоўяў, іх утварэнне і ўжыванне.

4. Словаўтварэнне прыслоўяў. Афіксальныя спосабы ўтварэння прыслоўяў: суфіксальны, прэфіксальны, прэфіксальна-суфіксальны, складанне. Прыслоўе як база для ўтварэння слоў іншых часцін мовы.

Безасабова-прэдыкатыўныя словы (4 гадз.)

1. Безасабова-прэдыкатыўныя словы. Пытанне аб безасабова-прэдыкатыўных словах (словах катэгорыі стану) у лінгвістычнай літаратуры. Безасабова-прэдыкатыўныя словы як асобны лексіка-граматычны клас, іх семантычныя, марфалагічныя, словаўтваральныя, сінтаксічныя адметнасці.

2. Безасабова-прэдыкатыўныя словы і прыслоўі: агульныя і адметныя адзнакі.

3. Разрады безасабова-прэдыкатыўных слоў паводле значэння.

4. Ступені параўнання безасабова-прэдыкатыўных слоў, іх формы, утварэнне і адрозненне ад форм ступеней параўнання прыслоўяў і прыметнікаў.

Непаўназначныя часціны мовы (14 гадз.)

1. Службовыя словы, іх агульная характарыстыка. Семантычны і сінтаксічны прынцыпы як асноўныя для вызначэння службовых часцін мовы. Супрацьпастаўленне службовых слоў паўназначным на аснове функцыі ў сказе. Класіфікацыя службовых слоў паводле значэнняў і функцый у сказе. Прыназоўнікі і злучнікі як непаўназначныя службовыя часціны мовы.

2. Прыназоўнікі як службовыя словы, іх семантычныя, марфалагічныя і сінтаксічныя уласцівасці. Функцыі прыназоўнікаў. Класіфікацыя прыназоўнікаў паводле паходжання і структуры. Вытворныя і невытворныя прыназоўнікі. Асаблівасці вытворных прыназоўнікаў, іх суадноснасць з іншымі часцінамі мовы. Адпрыслоўныя, адыменныя, аддзеяслоўныя вытворныя прыназоўнікі. Простыя, складаныя і састаўныя прыназоўнікі. Значэнні прыназоўнікаў. Ужыванне прыназоўнікаў з ускоснымі склонамі назоўнікаў. Варыянты прыназоўнікаў. Сінаніміка прыназоўнікаў. Асаблівасці ўжывання прыназоўнікаў у беларускай мове.

3. Злучнікі як службовыя словы, іх семантычныя і граматычныя уласцівасці. Класіфікацыя злучнікаў паводле функцыянальнага значэння: злучальныя і падпарадкавальныя злучнікі. Разнавіднасці злучальных злучнікаў, іх ужыванне. Падпарадкавальныя злучнікі, іх асаблівасці і разнавіднасці. Адрозненне падпарадкавальных злучнікаў ад злучальных слоў (займеннікаў і прыслоўяў).

Разрады злучнікаў паводле паходжання: невытворныя, вытворныя. Разрады злучнікаў паводле саставу: простыя і састаўныя. Разрады злучнікаў паводле спосабу ўжывання: нерасчлянёныя і расчлянёныя. Разрады злучнікаў паводле размяшчэння ў складзе сінтаксічнай адзінкі: адзіночныя і паўторныя.

Ужыванне іншых часцін мовы (займеннікаў, прыслоўяў, часціц, мадальных слоў) у функцыі злучнікаў.

4. Пытанне аб звязках у лінгвістычнай літаратуры. Пераход у разрад звязак дзеясловаў з аслабленым лексічным значэннем. Тыпы звязак паводле лексіка-граматычнага значэння: абстрактныя (незнамянальныя), паўабстрактныя (паўзнамянальныя), знамянальныя.

5. Часціца як непаўназначная часціна мовы. Семантычныя і граматычныя асаблівасці часціц. Разрады часціц паводле саставу: простыя і састаўныя. Разрады часціц паводле паходжання: невытворныя і вытворныя часціцы. Разрады часціц паводле функцыянальнага значэння: сэнсавыя, мадальныя, эмацыянальныя, формаўтваральныя. Сэнсавыя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (указальныя, азначальна-ўдакладняльныя, выдзяляльна-ўдакладняльныя, выдзяляльна-абмежавальныя). Мадальныя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (сцвярджальныя, адмоўныя, параўнальныя, мадальна-валявыя). Развіццё мадальнага значэння ў часціцах. Значэнне і ўжыванне часціц *не* і *ні*. Эмацыянальныя часціцы, іх характарыстыка і разнавіднасці (клічныя, узмацняльныя). Формаўтваральныя часціцы, іх характарыстыка і ўжыванне.

6. Мадальныя словы. Мадальныя словы, іх агульная характарыстыка. Пытанне аб мадальных словах у мовазнаўстве. Разрады мадальных слоў паводле значэння. Суадноснасць мадальных слоў з часціцамі мовы. Роля мадальных слоў у тэксце.

7. Выклічнікі. Месца выклічнікаў у сістэме часцін мовы, адрозненне выклічнікаў ад паўназначных і непаўназначных слоў. Разрады выклічнікаў паводле значэння: эмацыянальныя, волевыяўленчыя (пабуджальныя, імператыўныя) і маўленчага этыкету. Разрады выклічнікаў паводле паходжання: невытворныя і вытворныя. Суадносіны вытворных выклічнікаў з назоўнікамі, дзеясловамі, прыслоўямі. Структурныя тыпы выклічнікаў. Ужыванне выклічнікаў у вуснай і пісьмовай мове.

8. Гукаперайманні, іх функцыі ў сказе і тэксце. Падабенства і адрозненне гукаперайманняў ад выклічнікаў. Пытанне аб статусе гукаперайманняў у лінгвістычнай літаратуры. Гукапераймальныя словы як база для ўтварэння дзеясловаў.

ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ ДА КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ “СЛАВЯНСКАЯ ФІЛАЛОГІЯ”

КСР № 1. Скланенне назоўнікаў

Пытанні:

1. Скланенне назоўнікаў першага субстантыўнага скланення. Асаблівасці канчаткаў адушаўлёных і неадушаўлёных назоўнікаў мужчынскага роду ў родным склоне. Асаблівасці канчаткаў асабовых і неасабовых назоўнікаў мужчынскага роду у месным склоне.
2. Скланенне назоўнікаў другога субстантыўнага скланення. Асаблівасці змянення назоўнікаў мужчынскага і агульнага роду з націскнымі канчаткамі –а, -я.
3. Скланенне назоўнікаў трэцяга субстантыўнага скланення.
4. Асаблівасці змянення рознаскланяльных назоўнікаў.
5. Скланенне назоўнікаў у множным ліку. Канчаткі назоўнікаў роднага і творнага склону. Праблема кадыфікацыі склонавых канчаткаў.
7. Назоўнікі ад’ектыўнага тыпу скланення.
8. Назоўнікі змешанага тыпу скланення.
9. Нулявое скланенне назоўнікаў.
10. Скланенне прозвішчаў у беларускай мове.

Асноўная літаратура:

1. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэбны дапаможнік для студэнтаў-завочнікаў ВНУ БССР / Л.І.Бурак; пад рэд. Л.М.Шакуна. – 2-е выд. дапрац. -- Мінск, Вышэйшая школа, 1986. – С. 116-127
2. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: дапаможнік / І.Я.Лепешаў. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 165-166
3. Наркевіч А.І. Назоўнік. Граматычныя катэгорыі і формы. -- Мінск, 1976.
4. Сучасная беларуская літаратурная мова: Марфалогія: вучэбны дапаможнік / Н.В.Гаўрош, М.Ц. Кавалёва, Н.М. Нямковіч [і інш.]; пад агульн. рэд. праф. М.С.Яўневіча. – Мінск: Выд Ул.М. Скакун, 1997. – С. 67-84
5. Сямешка, Л.І., Шкраба, І.Р., Бадзевіч, З.І. Курс беларускай мовы: падручнік / Л.І.Сямешка, І.Р.Шкраба, З.І.Бадзевіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1996.—С. 309-318
6. Шуба, П.П. Сучасная беларуская мова: Марфалогія. Марфалогія: вучэбны дапаможнік для філал. фак. ун-таў / П.П.Шуба. – Мінск: выд-ва “Універсітэцкае”, 1987. – С. 65-79/

Дадатковая літаратура:

7. Беларуская граматыка. У 2-х ч. / Ан БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я.Коласа; [Рэд. М.В.Бірыла, П.П.Шуба]. -- Мінск: Навука і тэхніка, 1985 – 1986. -- Ч.1: Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – 1985. – С. 66-103
8. Беларуская мова: хрэстаматыя: вучэбны дапаможнік / аўт.-склад. З.І.Бадзевіч і інш. – Мн.: Изд-во Юнипресс, 2005. – с.253-278
9. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Беларуская Энцыклапедыя; пад рэд. А.Я. Міхневіча / рэдкал.: Б.І.Сачанка (гал. рэд) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 1994. – С. 334

КСР № 2. Скланенне колькасных лічэбнікаў

Пытанні:

1. Скланяльныя і нескланяльныя лічэбнікі. Скланенне ўласнаколькасных лічэбнікаў
2. Тыпалогія скланення простых уласнаколькасных лічэбнікаў.
3. Асаблівасці скланення складаных і састаўных уласнаколькасных лічэбнікаў.
4. Склонавыя формы зборных лічэбнікаў
5. Скланенне дробавых лічэбнікаў, іх склонавыя канчаткі.
6. Скланенне парадкавых лічэбнікаў, аб'ём парадыгмы.

Асноўная літаратура

1. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэбны дапаможнік для студэнтаў-завочнікаў ВНУ БССР / Л.І.Бурак; пад рэд. Л.М.Шакуна. – 2-е выд. дапрац. -- Мінск, Вышэйшая школа, 1986. – С. 135-139
2. Вярхоў, П.В. Лічэбнік у беларускай мове [параўнальна з рускай і ўкраінскай мовамі]. -- Мінск, 1961.
3. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. Ч. 1. Фаналогія. Марфалогія. Марфалогія / навук. рэд. А.А. Лукашанец. – Мінск: Беларус. навука, 2007. – С. 252 -- 286.
4. Лепешаў, І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: дапаможнік / І.Я. Лепешаў. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 173 -- 174
5. Сучасная беларуская літаратурная мова: Марфалогія: вучэбны дапаможнік / Н.В.Гаўрош, М.Ц. Кавалёва, Н.М. Нямковіч [і інш.]; пад агульн. рэд. праф. М.С.Яўневіча. – Мінск: Выд Ул.М. Скакун, 1997. – С. 113-118
6. Сямешка, Л.І. Курс беларускай мовы: падручнік / Л.І.Сямешка, І.Р.Шкраба, З.І.Бадзевіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1996. – С. 354-362
7. Шуба, П.П. Сучасная беларуская мова: Марфалогія. Марфалогія: вучэбны дапаможнік для філал. фак. ун-таў / П.П.Шуба. – Мінск: выд-ва “Універсітэцкае”, 1987. – С. 116-124

Дадатковая літаратура:

8. Беларуская граматыка. У 2-х ч. / Ан БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я.Коласа; [Рэд. М.В.Бірыла, П.П.Шуба]. -- Мінск: Навука і тэхніка, 1985 – 1986. -- Ч.1: Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – 1985. – С. 117-127
9. Беларуская мова: хрэстаматыя: вучэбны дапаможнік / аўт.-склад. З.І. Бадзевіч і інш. – Мінск: Изд-во Юнипресс, 2005. – С.290-297.
10. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Беларуская Энцыклапедыя; пад рэд. А.Я. Міхневіча / рэдкал.: Б.І.Сачанка (гал. рэд) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 1994. – С. 316-317

КСР №3. Кантрольны выніковы тэст па раздзеле “Марфалогія”

Пытанні:

1. Паўназначныя часціны мовы (назоўнік, прыметнік, лічэбнік, займеннік, дзеяслоў, прыслоўе, безасабова-прэдыкатыўныя словы), іх лексіка-семантычная і граматычная характарыстыка, асаблівасці змянення і функцыянавання ў маўленні.
2. Непаўназначныя часціны мовы. Службовыя словы (прыназоўнікі, злучнікі, звязкі), іх агульная характарыстыка. Часціца як непаўназначная часціна мовы.
3. Мадальныя словы. Выклічнікі і гукапераймальнікі, іх функцыі ў сказе і тэксце.

Асноўная літаратура

1. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская літаратурная мова: практычныя заняткі / Л.І. Бурак, В.П. Красней, У.М.Лазоўскі. – Мінск: Універсітэцкае, 1989.
2. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. Ч. 1. Фаналогія. Марфалогія. Марфалогія / навук. рэд. А.А. Лукашанец. – Мінск: Беларус. навука, 2007.
3. Сучасная беларуская літаратурная мова: Марфалогія: вучэбны дапаможнік / Н.В.Гаўрош, М.Ц. Кавалёва, Н.М. Нямковіч [і інш.]; пад агульн. рэд. праф. М.С.Яўневіча. – Мінск: Выд Ул.М. Скаун, 1997.
4. Сямешка, Л.І. Курс беларускай мовы: падручнік / Л.І.Сямешка, І.Р.Шкраба, З.І.Бадзевіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1996.
5. Шуба, П.П. Сучасная беларуская мова: Марфалогія. Марфалогія: вучэбны дапаможнік для філал. фак. ун-таў / П.П.Шуба. – Мінск: выд-ва “Універсітэцкае”, 1987.

Дадатковая літаратура:

6. Беларуская граматыка. У 2-х ч. / Ан БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; [Рэд. М.В.Бірыла, П.П.Шуба]. -- Мінск: Навука і тэхніка, 1985 – 1986. -- Ч.1: Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – 1985.
7. Беларуская мова: хрэстаматыя: вучэбны дапаможнік / аўт.-склад. З.І.Бадзевіч і інш. – Мінск.: Изд-во Юнипресс, 2005. – С. 383 -- 385
8. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Беларуская Энцыклапедыя; пад рэд. А.Я. Міхневіча / рэдкал.: Б.І.Сачанка (гал. рэд) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 1994.

МАТЭРЫЯЛЫ ПА КІРУЕМАЙ МАЙ САМАСТОЙНАЙ РАБОЦЕ (КСР)

Выніковая работа па раздзеле “Марфалогія”

Варыянт 1

1. Устаўце, дзе трэба, прапушчаныя літары, раскрыйце дужкі і пастаўце знакі прыпынку.

Ён першы **сярод** у...ходніх славян доктар у лекарскіх на...уках. Яго **імя** ўжо (на)вечна запісана ў аналы (П,п)адунскага (у,ў)ніверсітэт.... У шмат якіх ...ўрапейскіх краінах доктарскае званне дае права на дваранства. Вялікае (К,к)няства (Л,л)ітоўскае і (К,к)аралеўства (П,п)ольскае такой традыцыі **праўда** не ма...ць ды ўсё адно перад (Д,д)октарам м...дыцыны адкрываюцца **вялізныя** ма...чымасці. Ён можа мець добр...ю практыку стаць прыдворным лекарам у кагос...ці з уладароў гэтага свет...

Але застаўшыся (сам)(на)сам з сабою Францішак болей думаў пра іншае. Так ён будзе змагацца з хваробамі і паморкамі што (не,ня)рэдка спускаюць на (Б,б)ацькаўшчыне гарады і вёскі. Ды найбольш рупіць яму духоўнае здароў...е народ...На (З,з)ахадзе польская (К,к)арона з яе ап...тытамі на (У, у)сходзе агр...сіўная Масковія. Розум **падказвае** яму што Беларусі наканаван...ыя цяжкія выпрабаванні.

Дзе(ж)тыя лекі той філасо...скі кам...нь тыя «броні духоўныя» што ўмацуюць веру народ... ў **самога** сябе прымус...ць паважаць яго ва ўсім свеце? Францішак ведае лекі гэтыя кнігі. У свой апошні прыезд у Полацк... ён бачыў фалі...нт перапісаны з...мляком Маце...м дз...сятым сынам у сям'і якога маці так і называла з дзяцін...тва Дз...сяты. Гартаючы (паў)тыс...чы аркушаў запоўн...ных каліграфічнымі радкамі (шмат)каляровымі застаўкамі і ініцы...ламі ён Скарына аддаваў належнае подз...вігу Маце.. Дз...сятага аднак

марыў пра тыс...чы кніг для простага паспалітага люд... (не)рукапісных а друкава...ных якія ўжо шырока па...шлі па свеце дзякуючы вынаходніцтву... Ёгана Гутэнберга (У. Арлоў).

2. Выпішыце з тэксту назоўнікі, якія змяняюцца паводле ад'ектыўнага тыпу скланення

3. Запішыце назоўнікі ў форме роднага і меснага склону адзіночнага ліку.

	родны склон	месны склон
Камень		
Доктар		
Розум		
Мацей		
Гутэнберг		
Захад		

4. Запішыце лічбы словамі. Лічэбнікі ў тэксце падкрэсліце хвалістай лініяй.

з 937 кнігамі	
1,5 аркуша	
Перад 10 сынамі	

5. Праскланяйце падкрэслены ў тэксце займеннік

6. Вызначце, ад якіх асноў утвораны дзеяслоўныя формы.

адкрываюцца	
запісанае	
гартуючы	
прымусяць	
застаўшыся	
запоўненых	

7. Ад прапанаваных дзеясловаў утварыце форму 2-й і 3-й асобы множнага ліку абвеснага ладу. Да якіх словазмяняльных класаў адносяцца дзеясловы?

дзякаваць	
заставацца	
падказваць	
аддаваць	
Стаць	

8. На адным прыкладзе з тэксту пакажыце ступеннае ўтварэнне трыванняў дзеяслова.

9. Ад прапанаваных назоўнікаў утварыце прыналежныя прыметнікі.

Францішак —

Ёган —

матуля —

славянка —

10. Падкрэсліце ў тэксце дзеепрыслоўі як члены сказа і напішыце пра нарматыўнае ўжыванне іх у маўленні.

11. Выпішыце з тэксту вытворныя прыназоўнікі. Вызначце разрад паводле значэння.

12. Закончыце сцвярджэнне. Адказ падмацуйце прыкладамі з тэксту.

Паводле семантыкі часціцы падзяляюцца на...

13. Зрабіце марфалагічны разбор выдзеленых у тэксце слоў.

14. Вызначце, якімі часціцамі мовы з'яўляюцца словы ў сказе.

У свой апошні прыезд у Полацк... ён бачыў фалі...нт перапісаны з...мляком Маце...м
дз...сятым сынам у сям'і якога маці так і называла з дзяцін...тва Дз...сяты

Варыянт 2

1. Устаўце, дзе трэба, прапушчаныя літары, раскрыйце дужкі і пастаўце знакі прыпынку.

Юрка Віцьбіч глыбокі патры...т і выдатны знаўца беларускай гісторыі аналізуючы наша мінулае пакінуў **найбольш узнёслыя** і пранікнё...ныя словы аб выключнай значнасці (К,к)рыж... святой Ефрасін...і ў духоўным бытнаванні нацыі.

“Калі ўспаміна...ш мінулае нашай Беларусі (ад)разу ўстаюць у пам...ці з імглы вякоў дзве славутыя жанчыны кн...гіня Рагнеда і князеўна Прадслава. На першы погляд паміж імі няма (ні)чога с...польнага. **Сапраўды** як нельга ўявіць гордую Рагнеду без мяча (так)сама нельга ўявіць сціпую Прадславу без крыж... Але ж і меч Рагнеды і крыж Прадславы былі магутнай фізічнай і духоўнай збро...й якая злучала нашу радзіму ў адзін суцэльны маналіт. Іхнія патры...тычныя пачуцці **знайшлі** яскравае ўвас...бленне ў старым рыцарскім кліч...: «Мячом і крыжом!» Таму і сёння кожнаму ваяўнічаму і разам з тым глыбока чалавечаму беларускаму сэрцу шмат што гаворыць меч Рагнеды і крыж Прадславы”.

Гэтыя на...хнёныя словы вяртаючы нас да мінулага перагук...ваюцца з гістарычнай паэтыкай Янкі Купалы **што** ўд...хнуў у ...образы нашых першых хр...сціянск Рагнеды і Ефрасін...і ідэю незалежнасці Беларусі. Як (ні)кому апрача (У,у)с...вышняга не належ...ць (Х, х)рыстова н...веста якую чакае царства нябеснае так і (Б,б)ацкаўшчына павінна быць вольнай і (не)залежнай бо толькі тады здзяйсняюцца спадзяванні яе народ... на светлую прышласць. (Не)выпадкова (да)рэчы **менавіта** (К,к)рыж святой Ефрасін...і быў адлюстр...ваны на першай паштовай марцы сув...рэннае Беларусі (Уладзімір Арлоў. Жыватворны сімвал Бацкаўшчыны).

2. Выпішыце з тэксту назоўнікі, якія змяняюцца паводле ад’ектыўнага тыпу скланення

3. Запішыце назоўнікі ў форме роднага і меснага склону адзіночнага ліку.

	родны склон	месны склон
погляд		
маналіт		
Янка Купала		
Віцьбіч		
век		
князь		

4. Запішыце лічбы словамі. Лічэбнікі ў тэксце падкрэсліце хвалістай лініяй.

з 2 славутымі жанчынамі	
Перад 587 мячамі	
у 738 пранікнёных словах	

5. Праскланяйце падкрэслены ў тэксце займеннік

6. Вызначце, ад якіх асноў утвораны дзеяслоўныя формы.

устаюць	
---------	--

адлюстраваны	
аналізуючы	
злучала	
перагукваюцца	
вяртаючы	

7. Ад прапанаваных дзеясловаў утварыце форму 2-й і 3-й асобы множнага ліку абвеснага ладу. Да якіх словазмяняльных класаў адносяцца дзеясловы?

устаць	
уявіць	
злучаць	
здзяйсняцца	
належаць	

8. На адным прыкладзе з тэксту пакажыце ступеннае ўтварэнне трыванняў дзеяслова.

9. Ад прапанаваных назоўнікаў утварыце прыналежныя прыметнікі.

Рагнеда —

Купала —

Юрка —

Прадслава —

10. Падкрэсліце ў тэксце дзеепрыслоўі як члены сказа і напішыце пра нарматыўнае ўжыванне іх у маўленні.

11. Выпішыце з тэксту вытворныя прыназоўнікі, якія ў сучаснай беларускай мове кваліфікуюць як невытворныя. Вызначце разрад паводле значэння.

12. Закончыце сцвярджэнне. Адказ падмацуйце прыкладамі з тэксту.

Паводле функцыянальнага прызначэння злучнікі падзяляюцца на...

13. Зрабіце марфалагічны разбор выдзеленых у тэксце слоў.

Што, найбольш узнёслыя, знайшлі, менавіта, сапраўды.

14. Вызначце, якімі часцінамі мовы з'яўляюцца словы ў сказе.

Як (ні)кому апрача (У,у)с...вышняга не належ...ць (Х, х)рыстова н...веста якую чакае царства нябеснае так і (Б,б)ацькаўшчына павінна быць вольнай і (не)залежнай бо толькі тады здзяйсняюцца спадзяванні яе народ...на светлую прышласць.

ПРЫКЛАДНЫЯ ТЭСТАВЫЯ ЗАДАННІ

Выкарыстанне ў адукацыйным працэсе комплексных тэставых заданняў забяспечвае засваенне студэнтамі спецыфікі вучэбна-даследчай дзейнасці на розных ўзроўнях, што дазваляе эфектыўна дыягнаставаць фарміруемыя лінгвістычныя кампетэнцыі.

ВАРЫЯНТ 1

1. Адзначце няправільныя выказванні.

- 1) Няпарнымі, або аднатрывальнымі, называюць дзеясловы, якія могуць быць ужыты як са значэннем закончанага, так і незакончанага трывання.
- 2) Катэгорыя асобы дзеяслова перадае адносіны дзеяння і яго суб'екта да гаворака асобы.
- 3) Дзеепрыслоўі маюць дзеяслоўныя катэгорыі трывання, стану, часу.
- 4) Асноўнымі сінтаксічнымі функцыямі прыслоўя ў сказе з'яўляюцца функцыі акалічнасці і азначэння.
- 5) У залежнасці ад спосабу ўжывання ў сказе злучнікі падзяляюцца на простыя і састаўныя.
- 6) Праз формы звязкі ажыццяўляецца дапасаванне дзейніка да выказніка ў двухсастаўным сказе.
- 7) Словаўтварэнне выклічнікаў у беларускай мове практычна абмяжоўваецца працэсам інтэр'ектывацыі.

2. Адзначце дзеясловы, якія ў форме 1-й асобы множнага ліку цяперашняга ці будучага простага часу маюць канчатак –*ом (-ём)*.

- 1) вырашыць
- 2) даваць
- 3) сячы
- 4) пачынаць
- 5) адпачыць
- 6) плесціся
- 7) хвалявацца

3. Адзначце дзеясловы, якія ў форме 2-й асобы множнага ліку цяперашняга ці будучага простага часу маюць канчатак –*аце (-яце)*.

- 1) сябраваць
- 2) брацца
- 3) сустракаць
- 4) цвісці
- 5) пляваць
- 6) друкаваць
- 7) разнесці

4. Адзначце дзеясловы II спражэння.

- 1) калоць
- 2) зачыніць
- 3) падзяліць

- 4) упрыгожваць
- 5) клапаціцца
- 6) глядзець
- 7) надзяляць

5. Адзначце аднатрывальныя дзеясловы.

- 1) знаходзіцца
- 2) настаўнічаць
- 3) лічыць
- 4) живецца
- 5) уваходзіць
- 6) гаварыць
- 7) быць

6. Адзначце памылкі ў выкарыстанні часова-трывальных форм дзеясловаў.

- 1) Курортнікі гулялі па прыбярэжным пяску: дыхалі марскім паветрам.
- 2) Мне вельмі захацелася бегаць і крычаць пра сваю радасць усім.
- 3) Пасля гімназіі ён накіроўваецца ў Маскву і паступіў ва ўніверсітэт.
- 4) Алесь быў якраз з такіх людзей, заўсёды здольных выслухаць, падтрымаць і суцяшаць.

5) Найперш яго ўразіла і здзівіла, што брат пісаў пра тое ж, пра што сам Іван напісаў яшчэ год таму.

6) Бацькава хваляванне дасягнула максімальнай сілы, калі ён ехаў апошняю станцыю.

7) Як сапраўдны знаўца жыцця, мастак слова добра бачыў усю несправядлівасць новага парадку і выкрывае яе ў тагачасных творах.

7. Адзначце словазлучэнні з уласцівымі беларускай мове дзеепрыметнікамі.

- 1) прачытаны раман
- 2) збіты самалёт
- 3) засеенае поле
- 4) моланая кава
- 5) сустракаючыся памылкі
- 6) распчатая праца
- 7) збялеўшы твар

8. Адзначце сказы з памылкамі ва ўтварэнні і напісанні дзеепрыслоўяў.

- 1) Бліскучы дыск поўні паволі выкочваўся з-за лесу, разганяючы цемру.
- 2) Слухая настаўніка, дзеці нават не варушыліся.
- 3) Бегучы дадому, мой неспакой нарастаў.
- 4) Дарога выйшла на верх узгорка, адкрыўшы перад намі новыя краявіды.
- 5) Гуляўшы па вуліцы, мы не заўважылі, як сцягнула.
- 6) Сплючы на цвёрдым, вы дапамагаеце сваёй спіне заставацца здаровай.
- 7) Развітваючыся з сябрамі, мы адразу ж рушылі ў дарогу.

9. Адзначце словазлучэнні, у якіх словы з непішуцца асобна.

- 1) (не)зробленае практыкаванне
- 2) кантрольная (не)залічана
- 3) (не)падрыхтаванае ў час заданне

- 4) моцна (не)навідзецъ
- 5) (не)даехаць да горада
- 6) (не)даацэньваць суперніка
- 7) ісці (не)спяшаючыся

10. Адзначце прыслоўі, якія пішуцца разам.

- 1) (па)ранейшаму
- 2) (у)дваіх
- 3) (з/с)(пад)ілба
- 4) (на)памяць
- 5) (што)дзень
- 6) (ад)усюль
- 7) калі(нікалі)

11. Адзначце сказы з безасабова-прэдыкатыўнымі словамі.

- 1) І тут жыць можна.
- 2) Навокал ціха і глуха.
- 3) Жаласна застагналі кнігаўкі, цяжка лятаючы над вадою.
- 4) Новенькая выдатна адказвала на экзамене.
- 5) Нарэшце на дварэ стала па-летняму цёпла.
- 6) Ехаць па лесе – адна любата.
- 7) У спакоі і адзіноце яму было лёгка і прыемна.

12. Адзначце сказы з мадальнымі словамі.

- 1) Відаць, што ён добра арыентуецца ў горадзе.
- 2) Новая работа, бясспрэчна, вельмі цікавіла маладога чалавека.
- 3) Наваколле здаецца такім чужым, нерэальным.
- 4) Чалавек у крытычных абставінах можа ўсё.
- 5) На дварэ, праўда, было ўжо холадна.
- 6) У полі паветра, здаецца, аж звініць ад чысціні.
- 7) Усім вядома, як робяцца такія справы.

13. Адзначце сказы з няправільна ўжытымі прыназоўнікамі.

- 1) пайсці па ягады
- 2) забыцца на ўсё
- 3) апеляваць к грамадскай думцы
- 4) расказаць аб сябру
- 5) прайграць праз цябе
- 6) дасылаць на адрас
- 7) перайсці скрозь дарогу

14. Адзначце сказы з часціцамі.

- 1) Адзін дасужы, ды не дужы.
- 2) Яй-богу, тут недзе павінна быць вёска.
- 3) Давайце разважаць сур'ёзна.
- 4) Гэй! А ты куды збіраешся?
- 5) Жыў там дзед шчасліва, аднак, на жаль, нядоўга.
- 6) Дык вось, Алесь, далей думай сам, як табе жыць у гэтым свеце.
- 7) Зрабіў бы што нарэшце па гаспадарцы!

15. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы з'яўляюцца непаўназначнымі.

- 1) Кудытам Пятрок! Нават я не магу гэтак зрабіць.
- 2) Нарэшце я зразумеў, як рашыць гэту задачу.
- 3) Жанчына здаецца вельмі прыгожай, не па гадах маладой.
- 4) Часам, калі сустракалі гасцей, выходзіў ледзь не ўвесь атрад.
- 5) Радавы стаў у строй на сваё месца.
- 6) Гэта праўда, што ён ведае ўсё на свеце.
- 7) Глядзіце мне, не перашкаджайце бацьку працаваць!

ВАРЫЯНТ 2

1. Адзначце няправільныя выказванні.

- 1) У параўнанні з іншымі часцінамі мовы дзеяслоў характарызуецца менш складанай сістэмай катэгарыяльных значэнняў.
- 2) Катэгорыі асобы, ліку, часу і роду дзеяслова з'яўляюцца агульнымі лексіка-граматычнымі катэгорыямі.
- 3) Па характару выражэння лексічнага значэння прыслоўі падзяляюцца на знамянальныя і займеннікавыя.
- 4) Прыназоўнікі служаць для сувязі галоўнага кампанента словазлучэння з залежным.
- 5) У залежнасці ад паходжання ўсе злучнікі падзяляюцца на простыя і састаўныя.
- 6) Этымалагічна часціцы звязаны з паўназначнымі часцінамі мовы і выклічнікамі.
- 7) У сучаснай беларускай мове актыўна ідзе працэс уцягвання ў сферу выклічнікаў не толькі паўназначных слоў, але і цэлых словазлучэнняў.

2. Адзначце дзеясловы, якія ў форме 1-й асобы множнага ліку цяперашняга ці будучага простага часу маюць канчатак –*ем* (-*ам*).

- 1) вырашаць
- 2) сустрэць
- 3) прабачыць
- 4) пісаць
- 5) даць
- 6) падлічыць
- 7) намазаць

3. Адзначце дзеясловы, якія ў форме 2-й асобы множнага ліку цяперашняга ці будучага простага часу маюць канчатак –*аце* (-*яце*).

- 1) пісаць
- 2) выбачаць
- 3) крычаць
- 4) рваць
- 5) жаць
- 6) зачапіцца
- 7) браць

4. Адзначце дзеясловы II спражэння.

- 1) належаць
- 2) прачытаць
- 3) адчыняць

- 4) ненавідзець
- 5) збіраць
- 6) бачыць
- 7) упрыгожыць

5. Адзначце двухтрывальныя дзеясловы.

- 1) спалучаць
- 2) ігнараваць
- 3) ліквідаваць
- 4) дабрадзеінічаць
- 5) дараваць
- 6) разгульваць
- 7) расследаваць

6. Адзначце дзеяслоўныя формы, што знаходзяцца па-за межамі літаратурнай мовы.

- 1) І куды яны дзяваюць усё тое багацце?
- 2) Дрэмяць на прызбе лянівныя каты, над дваром гудзяць пчолы.
- 3) Эканомце, калі ласка, электраэнергію!
- 4) Як цябе клікаюць, малеча?
- 5) Вы плююце ў калодзеж, з якога п'яце.
- 6) На далёнім млыне лепш мелюць муку, чым у нас.
- 7) Дзяўчына ў роспачы мокнула пад дажджом.

7. Адзначце словазлучэнні з уласцівымі беларускай мове дзеяпраметнікамі.

- 1) падмеценная падлога
- 2) пішучы студэнт
- 3) уцалеўшы салдат
- 4) цяпімыя ўмовы
- 5) прапанаваны сняданак
- 6) спечанная бульба
- 7) створаны падручнік

8. Адзначце сказы з памылкамі ва ўтварэнні і напісанні дзеяпраметняў.

- 1) Хутка апрагнуўшысь, ён выбег на вуліцу.
- 2) Самлеўшы ад спёкі, курортнікі накіроўваліся ў пансіанат.
- 3) Успамінаючы пра наша каханне, самота ахоплівае мяне.
- 4) Працуючы над раманам, пісьменнік шмат вандраваў па Каўказе.
- 5) Паразмаўляючы з гаспадыняй, падарожнікі рушылі далей.
- 6) Выпрацаваўшы крытэрыі ацэнкі, можна брацца за праверку работы.
- 7) Думаўшы пра сустрэчу, яна не магла спыніць хваляванне.

9. Адзначце словазлучэнні, у якіх словы з непішуцца асобна.

- 1) (не)пакладаючы рук
- 2) (не)стрыманы боль
- 3) працаваць (не)хаця
- 4) (не)выпалаская добра бялізна
- 5) (не)далічыцца трох куранят
- 6) стол (не)накрыт
- 7) адказ (не)прагучаў

10. Адзначце якасныя прыслоўі.

- 1) чароўна
- 2) фармальна
- 3) выключна
- 4) моўчкі
- 5) гуртам
- 6) спачатку
- 7) недарэчна

11. Адзначце сказы з безасабова-прэдыкатыўнымі словамі.

- 1) Няўжо табе мала?
- 2) Збажынкi жыта лёгка гнуцца i людзям радасна смяюцца.
- 3) Дзеда Піліпаздалёк чуваць.
- 4) Весела пазіраў асветлены i абагрэты сонцам лес.
- 5) Добра папрацаваць летам у полі.
- 6) Госці ўздыхнулі лягчэй i паволі рушылі ў другі пакой.
- 7) На душы ў Лабановіча было цяжка i смутна.

12. Адзначце сказы з мадальнымі словамі.

- 1) Відаць, сёння будзе дождж.
- 2) Маці напэўна ўжо дома.
- 3) Садок быў, праўда, невялічкі.
- 4) Алесю здавалася, што час замарудзіў свой бег.
- 5) Напэўна, сітуацыя выходзіць з-пад кантролю.
- 6) Студэнт падчас сесіі сапраўды не мае лішняй хвіліны на адпачынак.
- 7) Сапраўды, я ніколі не задумваўся над гэтым пытаннем.

13. Адзначце сказы з няправільна ўжытымі ці напісанымі прыназоўнікамі.

- 1) расмяяцца не да ладу
- 2) спазніцца з-за цябе
- 3) непадалёку ад універсітэта
- 4) ажаніцца на студэнтцы
- 5) снег па лапцю
- 6) падысці к мікрафону
- 7) хадзіць за малінай

14. Адзначце сказы з выклічнікамі.

- 1) Ну, бывайце, мае дарагія, шчаслівай вам дарогі.
- 2) О Беларусь, мая радзіма, навікі ў сэрцы ты маім.
- 3) Здароў, марозны звонкі вечар! Здароў, скрыпучы, мяккі снег!
- 4) О, якое гора напаткала тады мой народ!
- 5) Ці не для цябе гэта ён так стараецца?
- 6) Дзень добры, новая мясціна! Спаткай ты нас, як маці сына па часе доўгае разлукі...
- 7) Вось табе i прыехалі, сустрэліся.

15. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы з'яўляюцца непаўназначнымі.

- 1) У хаце было чыста прыбрана, прыемна пахла кветкамі.
- 2) Навокал было цёмна i няўтульна.

- 3) Да сягоння жыве памяць аб злым гэтым дусе на ўсёй чыстаУкраіне і на Беларусі.
- 4) Навокал поплаву чарнеўся лес.
- 5) Глядзіцца сабе цэлы дзень у люстэрка і ні пра што больш не думае.
- 6) Усё трэба зрабіць проста і хутка.
- 7) Я проста знаёмая доктара.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Змест і формы самастойнай работы студэнтаў распрацоўваюцца, выбіраюцца і адаптуюцца ў адпаведнасці з мэтамі і задачамі падрыхтоўкі спецыялістаў.

Найбольш эфектыўнымі формамі і метадамі арганізацыі самастойнай работы студэнтаў з'яўляюцца:

- выкананне прамежкавых тэстаў;
- распрацоўка індывідуальных і калектыўных навукова-творчых заданняў і праектаў;
- падрыхтоўка і ўдзел у правядзенні актыўных форм навучання (дыскусіі, дэбаты, прэс-канферэнцыі);
- вывучэнне студэнтамі навукова-метадычных артыкулаў па праблемах беларускага і замежнага мовазнаўства, іх анатаванне і рэцэнзаванне;
- падрыхтоўка навуковых матэрыялаў, дакладаў, навукова-даследчых работ для ўдзелу ў студэнцкіх навукова-практычных канферэнцыях, конкурсах;
- самакантроль шляхам выканання трэніровачных (у тым ліку камп'ютарных) тэстаў і заданняў;
- індывідуальныя кансультацыі з выкладчыкам.

ПЕРАЛІК РЭКАМЕНДУЕМЫХ СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ

Для кантролю якасці адукацыі па вучэбнай дысцыпліне “Сучасная беларуская мова” выкарыстоўваюцца наступныя сродкі дыягностыкі:

- тэсты па вывучаемых раздзелах (тэмах);
- вуснае (пісьмовае) апытванне падчас заняткаў;
- пісьмовыя кантрольныя работы;
- камп’ютарныя тэсты;
- пісьмовыя работы (дыктанты, пераклады);
- адзнака па практычных занятках;
- выніковае тэсціраванне;

ХАРАКТАРЫСТЫКА ІНАВАЦЫЙНЫХ ПАДЫХОДАЎ ДА ВЫКЛАДАННЯ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Метады інавацыйнага навучання:

- метады праблемнай нагляднасці;
- метады лінгвістычнай алузіі;
- метады актывізацыі асацыятыўных сувязей і інш.

Прыёмы работы на аўдыторных занятках:

- асацыятыўны;
- прыём складання тэматычнай сеткі;
- прыёмы складання схем.
- лінгвадыдактычная дыскусія, дыспут і інш.

Матэрыяльна-дыдактычны бок інавацыйных тэхналогій звязаны з новай функцыяй лінгвістычнай нагляднасці, якая забяспечвае кіраванне пазнаваўчай дзейнасцю студэнтаў праз апарат эмоцый.

ПАТРАБАВАННІ ДА СТУДЭНТАЎ ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Ацэнка ведаў студэнтаў на працягу семестра (вучэбнага года) праводзіцца ў адпаведнасці з “Палажэннем аб рэйтынгавай сістэме ацэнкі ведаў студэнтаў па дысцыпліне ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце”, зацверджаным Загадам рэктара БДУ № 38-ОД ад 04.02.2008, і складаецца:

- з вынікаў работы на практычных занятках (ацэньваюцца ў балах адпаведна з рэйтынгавай карткай);
- выканання кантралюемай самастойнай работы ацэньваюцца ў балах адпаведна з рэйтынгавай карткай);
- выканання пісьмовых работ (ацэньваюцца ў балах адпаведна з рэйтынгавай карткай).

Этапы засваення зместу вучэбнага матэрыялу фіксуюцца ў рэйтынгавай картцы.

**ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ
ЎСТАНОВЫ ВЫШЭЙШАЙ АДУКАЦЫІ**

Назва вучэбнай дысцыпліны	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала вучэбную праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
1. Уводзіны ў агульнае мовазнаўства	Тэарэтычага і славянскага мовазнаўства	няма	Зацвердзіць Пратакол № 9 ад 21.05.2015 г.
2. Гістарычная граматыка	Гісторыі беларускай мовы	няма	Зацвердзіць Пратакол № 12 ад 19.05.2015 г.
3. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы	Гісторыі беларускай мовы	няма	Зацвердзіць Пратакол № 12 ад 19.05. 2015 г.
4. Сучасная руская мова	Рускай мовы	няма	Зацвердзіць Пратакол № 10 ад 24.06.2015 г.

ДАПАЎНЕННІ І ЗМЭНЫ ДА ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ
ЎСТАНОВЫ ВЫШЭЙШАЙ АДУКАЦЫІ
на ____/____ вучэбны год

№№ пп	Змены і дапаўненні	Падстава

Вучэбная праграма перагледжана і адобрана на пасяджэнні кафедры
(пратакол № ____ ад _____ 201_ г.)

Загадчык кафедры

(ступень, званне) (подпіс) (Ініцыялы, прозвішча)

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Дэкан факультета

____прафесар_____
(ступень, званне) (подпіс) І.С. Роўда_____
(Ініцыялы, прозвішча)